Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 280 (11778) | 1981 чылдың декабрь 4, пятница | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

Ыяш, чиг-эдин, одалга-энергетиктиг болгаш материалдыг өске-даа курлавырларны камналгалыг болгаш чөп ажыглаар талазы-биле Котласскиниң база Соликамскиниң целлюлоза-саазын комбинаттарының коллективтериниң ажылының дуржулгазының дугайында айтырыгны СЭКП Төп Комитеди чугаалажып көрген.

Котласскиниң болгаш Соликамскиниң целлюлоза-саазын комбинаттарының коллективтери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң директиваларын, СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлерин болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарын амыдыралга боттандырбышаан, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер ыяш чиг-эдин, одалга-энергетиктиг болгаш материалдыг өске-даа курлавырларны камнаар талазы-биле эки дуржулганы шиңгээдип мөөңнээнин хүлээп алган доктаалда демдеглээн.

Бүдүрүлгени техника-биле эде чепсеглээрин, мурнакчы технологияны шиңгээдирин, бүдүрүлге чорудулгаларын автоматизастаарын, дериг-херекселдерниң чамдыызын чаартырын боттандырар талазы-биле чүткүлдүг ажылды Котласскиниң комбинадынга чоруткан түңнелинде сөөлгү беш чылда целлюлозаны бүдүрүп үндүрери 1,5 катап, парлалгага ажыглаар саазынны — 2,5 катап көвүдээн, продукция бүдүрериниң бүгү немей өзүлдезин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күсели-биле чедип алдынган. Комбинатка бир рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүреринге чарыгдалдар адырның ортумак деңнелинден 25 хуу эвээш болган.

Целлюлозаны болгаш ыяш-волокнолуг плиталарны бүдүреринге калбак бүрүлүг ыяштарны комбинаттың коллективи хамыкты мурнай ажыглап эгелээн, чыл бүрүде 2 миллион кубометр чедир ындыг ыяшты ажыглап турар. Ыяш чиг-эдиниң балансызында калбак бүрүлүг ыяштарның болгаш ыяш артынчыларының хемчээлин 75 хуу чедирген, ынчангаш тонна целлюлозаны бүдүреринге чарыгдал адырда деңнелден эң-не эвээш болган.

Ыяш чиг-эдин химиктиг эде болбаазыраткан немелде продуктулардан комбинат чыл бүрүде 4,7 муң тонна дрожжаны, мал чеми кылдыр 3 муң тонна хире үстүг кислоталарны, 4 муң тонна канифольду бүдүрүп турар. Бүдүрүлге чорудулгазынга тывылган катап ажыглаттынар кывар энергокурлавырларны комбинатта херек кырында бүрүнү-биле ажыглап турар. Одалганың ниити херегледиинде бешки тонна бүрүзү-ле катап ажыглаан материалдар болуп турар.

Продукцияны бүдүреринге материалдарның хемчээлин кызырарынга үндезилээш, Соликамскиниң целлюлоза-саазын комбинадының коллективи ыяш чиг-эдиниң ажыглалының ажыктыын дыка бедидерин чедип алган. Бир дөрбелчин метр солун саазынының деңзизин бо чылын 0,6 граммга кызырган, оон күсели-биле 72 миллион дөрбелчин метр саазынны немей бүдүрген болгаш 15 муң кубометр ыяшты, 1,5 миллион киловатт-шак электроэнергияны камнап алган.

«Чиг-эт, одалга-энергетиктиг болгаш материалдыг өске-даа курлавырларны камнаар база чөп ажыглаар талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга харыы кылдыр комбинаттарның коллективтери бир дөрбелчин метр саазынның болгаш картоннуң деңзизин улам-на чиигедип, кубометр ыяш чиг-эдинден алыр целлюлозаны көвүдедип тургаш, беш чылдың төнчүзүнге чедир бир миллион хире кубометр ыяшты, 20 муң тонна янзы-бүрү химикаттарны, 100 муң тонна одаар чүүлдү, 60 миллион киловатт-шак электроэнергияны камнаарын база 150 муң тонна целлюлозаны, 80 муң тонна картонну, парлалгага хереглээр 700 миллион дөрбелчин метр саазынны камнаттынган курлавырларның күсели-биле бүдүрерин шиитпирлээн.

Адырның өске бүдүрүлге черлеринге ол үнелиг дуржулганы нептередип, ажыглаар болза, он бирги беш чылда 10 млн. кубометрден эвээш эвес ыяшты, янзы-бүрү 260 муң тонна химикаттарны, 3 млрд. киловатт-шак электри энергиязын болгаш 4,6 млн. Гкал чылыгны камнап алыр арганы бээр.

Коллективтерниң чедип алган ол чедиишкиннери дээрге, СЭКП Архангельск болгаш Пермь обкомнарының, партия Котласск болгаш Соликамск хооркомнарының, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, бүдүрүлгелерниң ажыл-агый удуртукчуларының организакчы болгаш масса-политиктиг кызымаккай ажылының, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш бүдүрүлге чаартыкчыларының инициативазының база ажыл-херекти чогаадыкчы ёзу-биле көөрүнүң, социалистиг чарышты улам калбартканының түңнели-дир дээрзин СЭКП ТК-ның доктаалында демдеглээн.

Котласстың болгаш Соликамскиниң целлюлоза-саазын комбинаттарының коллективтериниң чедиишкиннерин бедии-биле үнелевишаан, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер, ыяш чиг-эдин, оттулар чүүлдү, электри энергиязын, химикаттарны болгаш өске-даа материалдыг курлавырларны камнап, долузу-биле ажыглаарының талазы-биле дуржулгазын чүүлдүг деп көрген.

Чедип алдынган дуржулгага даянмышаан, чиг-эттти, оттулар чүүлдү, электри энергиязын болгаш өске-даа курлавырларны камнаарының болгаш таарымчалыг ажыглаарының талазы-биле болуур аргаларны тывар база ажыглаар дээш моон соңгаарда идепкейлиг ажылдаарын ол бүдүрүлге черлериниң коллективтеринге, ажыл-агый удуртукчуларынга, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга сүмелээн.

Цехтерниң партия организацияларын болгаш партбөлүктерни удуртурунуң аргаларын сайзырангайжыдып, ажылдың түңнелдерин эң-не ханызы-биле, шүгүмчүлекчи ёзу-биле анализтеп, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидеринче оларның кичээңгейин угландырарын комбинаттарның партия комитеттеринге сүмелээн.

Ыяш чиг-эдин, оттулар чүүлдү, электри энергиязын, химикатарны болгаш өске-даа материалдарны камнаарының база долдур ажыглаарының, целлюлозаны, саазынны, картонну кылырынга дыт ыяшты, ыяш диилгениинден болгаш чазап кылганындан артынчыларны ажыглаар талазы-биле Котласскиниң болгаш Соликамскиниң целлюлоза-саазын комбинаттарының мурнакчы дуржулгазын калбаа-биле нептередир дээш боттуг хемчеглерни боттандырып чорударын ССРЭ-ниң Ыяш, целлюлоза-саазын болгаш ыяш болбаазырадыр үлетпүр министерствозунга, Украинаның, Белоруссияның, Латвияның, Литваның болгаш Эстонияның Компартияларының ТК-ларынга, СЭКП Красноярск болгаш Хабаровск крайкомнарга, Карель, Киров болгаш Коми обкомнарга СЭКП Төп Комитеди сүмелээн.

Котласскиниң болгаш Соликамскиниң комбинаттарының ажылының дуржулгазын өөренип көөр болгаш калбаа-биле нептередир сорулга-биле партия, ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол ажылдакчыларының семинарын 1982 чылдың июнь айда Архангельск хоорайга эрттирери чугула деп санаан.

Ыяш, саазын, целлюлоза болгаш ыяш болбаазырадып кылыр үлетпүр коллективтеринде ыяш чиг-эдин, оттулар чүүлдү, электри энергиязын болгаш өске-даа курлавырларны долузу-биле камналгалыг ажыглаарының талазы-биле организакчы болгаш политиктиг ажылды калбаа-биле чырыдып, пропагандалаарын солуннар болгаш журналдар редакцияларынга база ССРЭ-ниң Күртелерадиозунга даскан.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БИРГИ ЧЫЛЫН ДООЗУП ТУРА

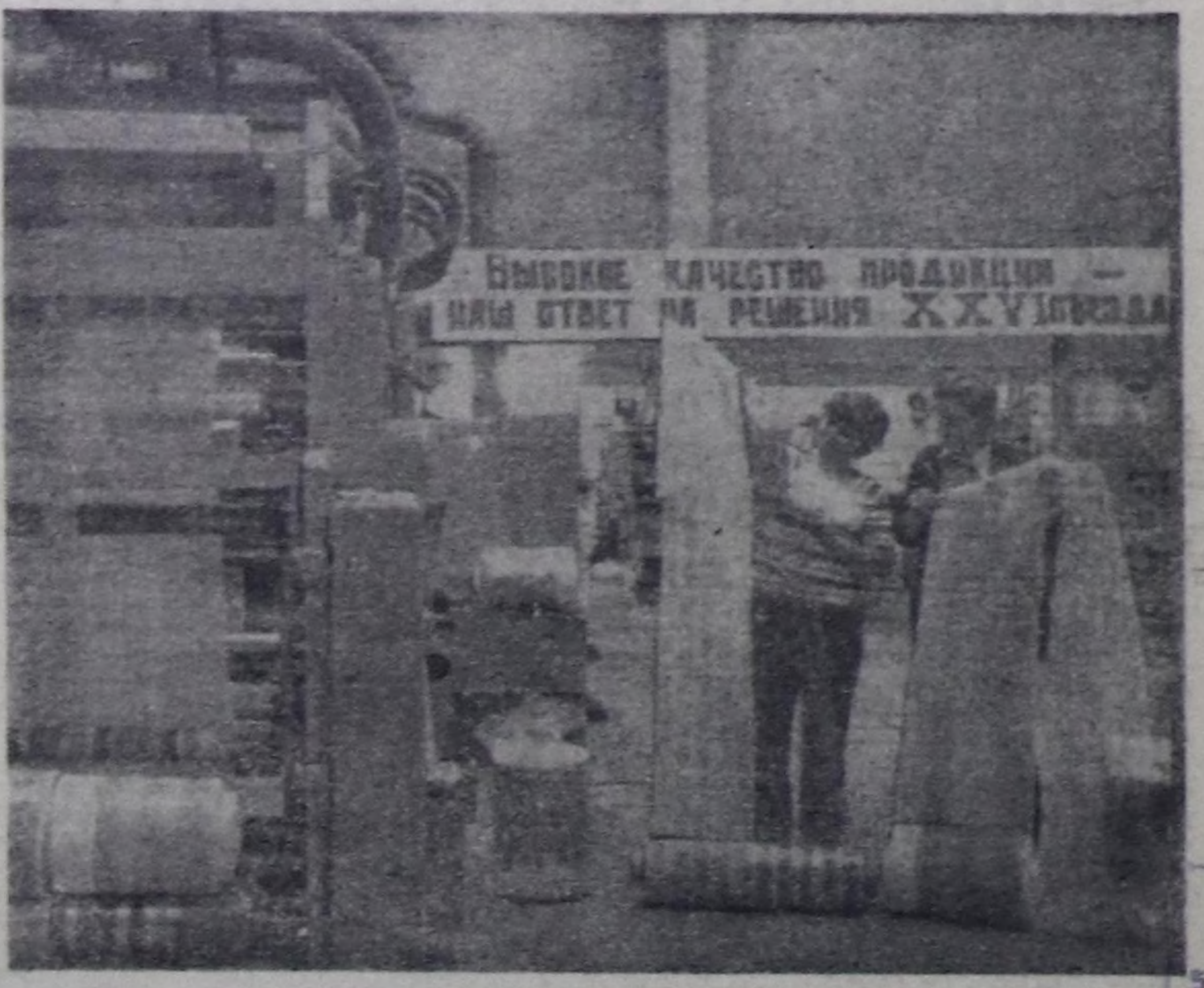
ВЫСОКОЕ КАЧЕСТВО ПРОДУКЦИИ — НАШ ОТВЕТ НА РЕШЕНИЯ XXVI СЪЕЗДА

Волгоградтың «Каустик» деп бүдүрүлге каттыжыышкынының полимерлиг «Повиден» деп плёнкалар кылыр эң улуг цегиниң коллективи бо чылдың сөөлгү айын эки түңнелдер-биле эгелээн. Ол бедик шынарлыг полимерлиг материалды колдуунда-ла аъш-чем продуктуларын саваларынга ажыглап турар. Планга немештир 300 тонна плёнканы кылып үндүрген.

Повиден плёнказы кылыр цехте бүдүрүлгеге артынчы чок ажылдаар дээш шимчээшкинче улуг кичээңгейни салып турар. Ында полимер материалдарның кескиндилеринден амыдыралга эргежок чугула чүүлдерни (хөвең-саазын бүдүштүг хендирни солуур профиль ленталарын, шарыг орнунга ажыглаар сава лентазын, ажыл-агый пакеттерин), ол ышкаш чылыг хоорзаларын шарыыр алюминий шывыглар орнунга ажыглап болур камгалал материалдарны-даа кылып турар.

ЧУРУКТА: ажылчыннар Людмила Конкина биле Александр Борисов олар белен продукцияны көрүп турлар.

З. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникazы.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

«Тыва дағ-дугу» комбинаттың арыглал фабриказының рудниинде А. И. Зубинге удурткан № 8 экскаваторжу бригаданың коллективи ноябрь айның ийи он хонуунуң планын 270 хуу күүсеткен. Коллектив 41,4 муң тонна руда чорудар даалгазын 111,9 муң тоннага боттандырган.

А. С. Пахоруков удурткан бригаданың экскаваторжулары 41,6 муң тонна руда чүдүрүп чоруткаш, даалгазын бүдүн чартык катап ажыр күүсеткен. Ол ышкаш Ю. С. Арташов биле А. П. Сорокин удурткан № 4 болгаш № 9 экскаваторжу бригадалар 43 муң тонна руданы арыглал фабриказының цехтеринге пландан ажыр бергеннер. А. И. Бойковтуң экскаваторжу бригадазы бодунуң күш-ажылчы чылын доосkaш, келир чылдың январь айның үлүүн күүседи берген.

Рудниктиң Ю. И. Брюхачёв, В. С. Анжиганов, А. Д. Шалимов удурткан чер үттээр бригадалары он бирги беш чылдың ийиги күш-ажылчы чылынче кирген. В. М. Вороновтуң бригадазы чыл планын күүседиринге чоокшулаан.

Дагжылар бо чылды бедик бүдүрүкчүлүг, эки көргүзүглерлиг доозар дээш кужениишкинниг ажылдап турарлар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

КҮҮСЕДИРИНГЕ БҮЗҮРЕЛДИГ

Кызылдың пассажирлер АТБ-зиниң септекчилери, чолаачылары бо чылдың планныг даалгаларын долдур күүсетпишаан, келир 1982 чылдың хуула планнарын, социалистиг хүлээлгелерин алыры-биле бар аргаларны болгаш курлавырларны санап көрүп, ажыл-агыйжы чугааны чорудуп турар.

Чолаачылар аразында күш-ажылчы маргылдааның мурнуку одуруунда Г. Ф. Андреев биле Л. В. Бойконуң удурткан бригадалары чорup турар. Бот-боттарынга дузалажып, бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш ниг күзед ай санының улуг ээлчээниң планын 115—120 хуу күүседиринге идиглиг болган. Мурнакчы бригадаларның чолаачыларының ажылын бедик деңнелге организастааны-биле чолаачы бүрүзү шалыпчы ажылдап, алган хүлээлгезин ажыр күүседип келген.

Чолаачыларның дең-дески ажылдаарынга септекчилерниң киирип турар үлүү улуг. Олар үрелген кезектерни чогуур үезинде шынарлыг септээш хүлээдип бээр. Септекчилерниң аразында чарышты түңнээрге, дуржулгалыг слесарьлар Владимир Даньшов, Валерий Чесноков олар мурнакчыларның санында. Олар он бирги беш чылдың баштайгы чылының хуула онаалдаларын долдур күүсеткеш, 1982 чылдың бирги кварталының үлүүнге кириштир ажылдап эгелээннер. Бедик мергежилдиг слесарьлар бар аргаларын санап көргеш, 1982 чылдың ай санының улуг ээлчээниң планныг даалгаларын 120—130 хуудан кудулатпайн күүседирин хуула хүлээлгезинде айытканнар.

Пассажирлер АТБ-зиниң чолаачылары болгаш септекчилери бар арга-курлавырларны долузу-биле бүдүрүлгеге ажыглааш, ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруун бедиткеш, хуула планнарын, социалистиг хүлээлгелерин долдур күүседиринге бүзүрелдиглер.

Бистиң корр.

ХҮЛЭЭЛГЕНИ АЛГЫЛААН

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырының хойжу бригадазының малчыннары он бирги беш чылдың баштайгы чылында хойнуң баш санын өстүрер, оон дүккүр продуктулуун бедидер, бердинген планныг онаалдаларны база алган социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш, кужениишкинниг ажылдаан. Оон түңнелинде салбырның хойжулары хойдан төл алырының болгаш дүк кыргыырының талазы-биле боттарының социалистиг хүлээлгелерин күүсеткен. Ылаңгыя Мунзук Очур-оол, Дөнен Допур-оол олар эң-не бедик көргүзүглерни чедип алгаш, хойжуларның күш-ажылчы маргылдаазынга тиилекчи болган.

Арысканның хойжулары «Саян» болгаш «Алдан-Маадыр» совхозтарның малчыннарының кыйгырыын деткивишаан, 1981—82 чылдың кыштаглаашкынынга ыяк белеткенген. Хойжу бүрүзү-ле чеди тонна чедир сигенни, дөрт тонна будук-бүрүнү белеткээш, кыштаанда чедирип алган. Бо чылын өдек-кыштаг септелгезин чогуур үезинде шынарлыг чоруткан. Хойжулар ам баштайгы «дүжүттү» — чаш хураганнарның хүлээп алырынга бүрүн белен.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң алдыгы сессиязының шиитпирлери Арысканның хойжуларын улам-на бедик көргүзүглерлиг кылдыр ажылдаарынче сорук кирген. Олар ук шиитпирлерни амыдыралга боттандырар, он бирги беш чылдың ийиги чылын эки эгелээр, кыштаан ниитиниң малын хүр менди ажырар дээш, болдунар бүгү чүүлдерни кылып турар.

Хойжу бригада 1982 чылда ниитизи-биле төрүүр 100 хойга онааштыр 90 хураганы менди доруктурарын, хой бүрүзүнден 3,1 кг дүктү алырын хойжуларның хуралынга шиитпирлээн. Оон аңгыда бригаданың хойжулары боттарының күжү-биле 48 тонна сигенни, 24 тонна будук-бүрүнү белеткээрин, кыштагларның үүрмек септелгезин чазын-на кылып алырын, а кыштаглаашкынга бүгү белеткелди келир чылдың октябрь 1-ге чедир бүрүн доозарын хүлээлгезинде бижээн. Тус-тус хойжулар төрүүр 100 хойга онааштыр 90-дан эвээш эвес хураганы, хой санындан 3,3 кг дүктү кыргып алырын хүлээнген.

Чамдык хойжулар, чижээ, Мунзук Очур-оол, Түлүш Оксур-оол олар хой бүрүзүнден-не хураганы менди доруктурарын шиитпирлээн. Ирт кадарчызы пенсионер Түлүш Караш бир башка онааштыр 3,4 кг дүктү алырын, бодунуң күжү-биле 10 тонна сигенни белеткээрин хүлээнген.

Хойжулар культурлуг, арыг-шевер чурттаалга дээш чарышка база бот-боттарын кыйгырышкан. Өреге бүрүзү эвээш эвес солун, сеткүүлдү чагыдып алган турарын чарыштың негелдезинде баш удур көрген. Ынчангаш хойжулар Седен Шыдыраа, Дөнен Хандываа, Төре Хунаш, Прасковья Сендеңмаа, Зоя Дондук олар 3-4 экземпляр чедир солунну, журналды чагыдып алгылаан.

Эрткен берге кыштың кичээндириинден чогуур түңнелди кылгаш, хойжулар мал чемин көнчүг хумагалыг, билдилиг чарыгдаарын шиитпирлээн. Амгы үеде бригадада кыштаглаашкын эки чорup турар.

Т. ОЧУР-ООЛ.
Улуг-Хем район.

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫ — хүннүң кол айтырыы

ҮРЕ-ТҮҢНЕЛДИИН ЧЕДИП АЛЫР БИС

Республиканың кедээ ишчилериниң мурнунда база бир чугула чымыштыг кампания — мал кыштаглаашкыны чоруп турар. Таңды районда «Коммунизмниң херели» совхозтуң ажыл-ишчилериниң 1981—1982 чылдарда мал кыштаглаашкынын канчаар эгелээнин, ону организастыг эрттирер сорулга-биле ында кандыг-кандыг хемчеглер алдынып турарын чугаалап бээрин ажыл-агыйның кол зоотехниги Н. С. ООРЖАКТАН бистиң корреспондентивис В. Куулар дилээн.

— 1981—1982 чылдарның кыжында мал кыштаглаашкынының совхозта канчаар эгелээнин чугаалаар бетинде эрткен чылдың кыштаглаашкынының түңнелдеринге каксы-даа бол доктаап көрейн. Эрткен кыштаглаашкын элээн организастыг эрткен. Мал санын бүрүн камгалап алыр талазы-биле хүлээлгезин ажыл-агый багай эвес күүсеткен. Эрткен чылдың кыштаглаашкынында совхоз төрүүр 100 баш хойдан 85 хураганы камгалап алган. Тус-тус хойжу бригадалар, малчыннар хүлээлгелерин эки күүседип, багай эвес көргүзүглерлиг болганнар. Чижээ, хойжу Б.-Х. Ооржак төрүүр 100 баштан 102 хураганы камгалап алган. А. Оюн, Д. Оюн болгаш оон-даа өскелер төрүүр түс баш хойдан 90-дан 99 баш чедир хураганы алганнар. Хойжу бригадалар аразында калбарган социалистиг чарышка Ш. Оюн бригадирлээн № 1 хойжу бригада тиилекчи болган. Мал чемин хумагалыг чарыгдаар талазы-биле боттуг хемчеглер алдынып турган.

Бо кыштаглаашкында бистиң мурнувуста кол сорулга болза эрткен чылдың чамдык эки көргүзүглерин быжыглавышаан, бар арга-курлавырларны долу ажыглап, мал бажының чидириин болдурбас дээш кызымак ажылдаары болур.

1981—1982 чылдарда мал кыштаглаашкынын организастыг эрттирер, мал продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир, малдың баш санын бүрүн камгалап алыр талазы-биле «Саян», «Алдан-Маадыр» совхозтарның республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын ажыл-агыйның малчыннары бүрүн деткип, аңаа үндезилеп, социалистиг хүлээлгелерин алгылаан. Социалистиг чарыштың негелделерин малчыннарның ниити бүдүрүлге хуралынга хүлээп алган. Тус-тус бригадалар, хойжулар аразында күш-ажылчы чарыштыг. Хүлээлге бүрүзүнде төрүүр 100 башка онааштыр 85-тен 100 чедир хураган алыры көрдүнген. Ынчангаш бүгү күш ол хүлээлгелериниң күүселдезинче угланган.

Совхоз девискээринде бежен кодан бар. Оларны үш хойжу бригадага чарган. Бо кыжын төрүүр хой — 16250 баш.

Ажыл-агый бо чылын 1800 тонна сигенни кезип белеткээн, 100 ажыг тонна силостуг. Бо сан-түң моон мурнунда чылдарныы-биле деңнеп көөр болза эвээш. Чижээ, силос чедир белеткеттинмээн, ындыг болза-даа Балгазында силос бар, ону чөп ажыглаар апаар. Абакандан мал чеминиң сөөртүлгезин уламчылавышаан. А бар мал чемнерин кодан бүрүзүнде чедиртинген. Кормоцехтиң үзүктелиишкин чок ажылдаарын хандырган. Бөгүнгү совхозта байдалды ап көөрге, мал чеми эрткен чылдыынга бодаарга эвээш. Байдал ындыг. Ындыг болза-даа бо хүннерде кол сорулга — бар арга-курлавырларны долу ажыглап тургаш, кыштаглаашкынны организастыг, үре-түңнелдиг эрттирери. Ынчангаш хойжу бригада, малчын бүрүзү ниитиниң малының баш санын чидириг чок камгалап алырынче улуг кичээңгейни угландырган.

Совхозка мал оолдаашкынын декабрьда эгелээр болгаш колдуунда январьда доозары көрдүнген. Хойнуң эрте төрүүрүн чедип алыр сорулга-биле эрткен чылын төрүүр хойлуг дөрт коданга ол шенелдени чоруткан бис. Түңнел эки болган. Ынчангаш бо кыштаглаашкынны ынчаар тургускан. А хураганнарны эрте, алды айда үзерин көрүп турар бис. Сакманщиктер четчелеттинген. Хой оолдаашкыны баштай № 3 хойжу бригадага эгелээр. Ынчангаш сакманщиктер-биле баштай ол бригада хандыртынган. Оон соонда олар өске бригадаларже баарлар. Кодан бүрүзүн дузалакчылар-биле бүрүн хандырар дээш ындыг аргаларны ажыглаары көрдүнген. Совхозтуң специалистерин, партком кежигүннерин бригадаларда быжыглаан.

Чогум черле кышка белеткелдивис багай эвес. Кыштагларның септелгези элээн хыцамчалыг чоруттунган. Малчыннарның суг-биле хандырылгазы эки. Чылыг-суг-биле хандырылга үзе шиитпирлеттинген. Суг сөөртүр машиналарның шимчээшкининиң чаңгыс аай графиин тургускан.

Малчыннарның зооветеринарлыг өөредилгезинче кичээңгей салдынган. Өөредилге айның он беш хүнүнде эртип турар. Совхозтуң дирекциязы, партком, ажылчын комитеди хойжу бригадалар, малчыннар ортузунда калбарган чарыштың дээштиг болурун чедип алыры-биле хемчеглерни ажылдап кылган. Күш-ажылчы маргылдааны ай санында бригада бүрүзүнге түңнээри көрдүнген. Ону үндүрерде, тиилекчилерни тодарадырда хүлээлгелерниң кол негелделериниң бирээзи — мал чеминиң чарыгдал, камналгалыын чугулалап көөр.

1981 ажыл-агый чылы адакталган. Чылда ажылывысты түңнеп үндүрер үе келген. Ынчангаш совхозтуң ишчилериниң бөгүнгү ажылы чогум-на олче угланган.

Моон мурнундагы чылдарга деңнээрге, мал чеми-биле совхозтуң хандыртынганы негелдеге дүүшпес. Мал чеми-биле совхоз боду он алды хуу хандыртынган. Мал чеминиң Саян артындан сөөртүлгези уламчылавышаан.

Совхозка мал кыштаглаашкыны ниитизи-биле организастыг эгелээн. Ынчалза-даа кыштагларда чедир кылдынмаан ажылдар ам-даа бар. Чижээ, чылыг-биле хандырылгада четпестер бар. Ону дарый шиитпирлээр талазы-биле боттуг хемчеглер алырын үе негеп келген. Оон-биле кады чымыштыг ажылда хаара туттунган ишчилерниң садыг-биле хандырылгазы чедир тургустунмаан. Аңаа хамаарыштыр малчыннардан хомудалдар бар. Үстүнде айтырыглар-биле чергелештир малчыннарның культура, эмчи хандырылгазын экижидер бис.

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ МИТИНГИЗИ

Латин Америкада эң баштайгы социалистиг күрүне Куба делегейге тайбың дээш демисселчилерниң мурнуку одуруунда чоруп турар. Хосталга ортулуунуң улустарының тайбыңга ынакшылдыг политиказынга удур Рейганның администрациязының чорудуп турар үүлгедиишкиннери тайбың херээнге айыылдыг болуп турар. Ынчангаш ВЛКСМ Төп комитеди болгаш Аныяктар организацияларының комитеди бо айтырыгга хамаарыштыр доктаалды хүлээп алган. Совет аныяктар Американың Каттышкан Штаттарының Социалистиг Кубага удур чорудуп турар пропагандазынга таарзынмайн, боттарының килеңин илередип, чер-черге митингилерни эрттирип турар.

Куба улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының хөй кижи киржикчилиг митингизи Кызылда күрүнениң педагогика институдунга болган. Митингиге институтта комсомол комитединиң секретары Алдын-кыс Тугур-оол, студентилер Наталья Васильева, Евгений Ондар чуве чугаалааннар. Олар быжыг тайбың дээш демисселчилерге үнүн кадып, куба улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илередип, америк империалистерниң политиказынга шыңгыы удурланыышкынын илереткен. «Кубадан холуң ырат!» деп кыйгырыглар чаңгыланып турган.

Тайбың фондузунга акша чыырын, субботниктерге ажылдаан акшазын олче шилчидерин студентилер шиитпирлээн.

Кызылдың уран чүүл училищезинге куба улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының митингизи база болуп эрткен.

АЛДАРЛЫГ БОЛУУШКУНГА ТУРАСКААТКАН

В. И. Ленинниң Чогаалдарының долу чыылдазын вьетнам дылга парлаарын доосканынга тураскааткан хөй-ниитиниң хуралы декабрь 1-де Москвага болган. ССРЭ-ниң Ном парлап үндүрер черлериниң күркомитеди, СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институду болгаш Даштыкы чурттар-биле найыралдың база культура харылзаазының совет ниитилелдериниң авилели ол хуралды организастаан.

В. И. Ленинниң ажылдарын вьетнам дылга парлааны — акы-дуңма ийи партияларның амыдыралында алдарлыг болуушкун, ССРЭ-ниң болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың чогаадыкчы коллективтериниң дем-биле кылган улуг ажылының түңнели дээрзин ССРЭ-ниң Ном парлап үндүрер черлериниң күркомитединиң даргазы Б. И. Стукалин илеткелинге болгаш өске-даа эштер боттарының чугааларынга онзалап демдеглээн.

В. И. Ленинниң Чогаалдарының долу чыылдазын вьетнам дылга парлааны чурттуң идей-политиктиг болгаш культурлуг амыдыралынга кайгамчык улуг болуушкун-дур деп, ВСР-ниң ССРЭ-де херектеринге түр бүзүреттирген Ву Хоан хуралга онзалап демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Пропаганда килдизиниң эргелекчизи Е. М. Тяжельников хуралдың ажылынга киришкен.

(СЭТА).

Тувинская республиканская

Идеология ажылының практиказындан

ХАНЫ ПРОПАГАНДАЛААР, АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБААР

СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң өңгү чыыжының алдыгы сессиязының материалдарын республиканың партия организациялары ажылчы чоннарга калбаа-биле таныштырып турар. Үстүнде адаан чугула партийжи документилерниң утказын болгаш ужур-дузазын чамдык районнарда тайылбырлап, пропагандалап турарын кысказы-биле парладывыс.

ЧАДААНА. СЭКП Чөөн-Хемчик райкому СЭКП ТК-ның Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының материалдарын таныштырары-биле дуржулгалыг лекторларны, илеткелчилерин бүдүрүлгелерже, совхозтарже чоруткан. Олар совхозтарда парткомнарның идеология активи-биле кады ээлчеглиг политхүнде улуг ажылды кылып чоруткан. Районга ол хүн ниитизи-биле 40 лекция, 65 беседа, 15 кежээ болуп эрткен. Бо чугула хемчеглерге он бир муң ажыл кижи олурушкан. Ону эрттиреринге районнуң партия, совет, ажыл-агый органнарының 38 удуртукчузу, 13 специализи идепкейлиг киржип, ажыл-ишчилер-биле ужуражып, бердинген планныг онаалдаларны албан күүседирин коллективтерниң мурнунда чаа сорулгаларны тодаргай чугаалашкан. Ол ышкаш ажыл-амыдыралда чамдык четпестерге база доктааган, ону эдип алырының хемчеглерин айыткан.

СЭКП райкомунуң ийиги секретары Т. Ш. Сарыглар «Сүт-Хөл» совхозтуң, райкүуском даргазы Д. С. Куулар «Большевик» совхозтуң ажыл-ишчилери-биле ужуражып, районнуң ажылчы чоннары он бирги беш чылдың бирги чылын кандыг күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозуп турарын чугаалааннар. Оон-биле чергелештир СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлеринге, эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтышкыннарга дүүштүр кандыг сорулгалар чаа чылда салдынганын, чүнү кылырын тодараткан. Өске-даа коллективтерге ужуражылгалар болгаш лекция, беседалар болгулаан.

Чаңгыс аай политхүн «Алдан-Маадыр», «Большевик», «Искра» совхозтарга болгаш өске-даа черлерге организастыг эрткен.

КАА-ХЕМ СУУР. СЭКП Кызыл райкому СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа эш Л. И. Брежневтиң ханы утказыг чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң алдыгы сессиязының документилерин ажылчы чоннарга таныштырар, тайылбырлаарынче улуг кичээнгейни салып турар. СЭКП райкомунуң бюро кежигүннеринге удурткан пропагандисчи бөлүктерни совхоз бүрүзүнче чоруткан, олар аңаа баргаш, ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери-биле кады политмассалыг ажылды калбартып чоруткан.

СЭКП райкомунуң ийиги секретары М. П. Бессмертных баштаан бөлүк «Шамбалыг» совхозка барып, лекция, беседа номчуурунга, ужуражылгалар эрттирерин ге идепкейлиг киришкен. Совхозтуң парткому пропагандисчи бөлүктүң кежигүннерин, идеология активин када, кажан лекция, беседа, ужуражылга, кежээ эрттирериниң план-графигин тургузукаш, ажылды ол ёзугаар организастаан. Ынчангаш совхозтуң сүт-бараан фермазы, хойжу коданнарга, чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының материалдарын, ылаңгыя эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтышкыннарны тайылбырлаары организастыг эрткен. Ол чугула партийжи документилерниң идейлиг тайылбырлаарын амгы-даа уламчылап, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң теоретиктиг семинарларында, школаларында хаара өөренип турар.

СЭКП райкомунуң бирги секретары К. Н. Шулуу, Баян-Кол суурнуң чурттакчылары, сүт-бараан фермазының ажыл-ишчилери-биле ужурашкаш, СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлериниң, эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан түңнелдерниң, айтышкыннарның дугайын, ол талазы-биле районнуң, совхозтуң ишчилериниң кылза чогуур ажылдарын чугаалаан.

БАЙ-ХААК. СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң өңгү чыыжының алдыгы сессиязының материалдарын таныштырып, пропагандалаарынче СЭКП Таңды райкому, совхозтарда, бүдүрүлгелерде, албан организация черлеринде партия организацияларын кичээнгейни салган.

СЭКП райкому район төвүнден дуржулгалыг лекторларны, илеткелчилерин совхозтарже чоруткан, олар аңаа баргаш, лекциялар номчуп, илеткелдерни кылып, ужуражылгаларны эрттирген.

«Россия», «Революцияның чалбыыжы», Көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының парткомнары Пленумнуң болгаш сессияның материалдарын пропагандалаарын организастыг, бедик деңнелге чорудуп турар. Бо ажыл-агыйларның идеология активи кылдынган ажылдар-биле чергелештир, ылаңгыя малчыннарның амыдыралы-биле таныжып, оларның санал-оналын дыңнаан. Дуржулга станциязының чамдык хойжулары агиткультбригадаларның келбейн, кино көргүспейн турарынга хомудаан.

Үстүнде ады кирген районнарның чер болганга эрткен ужуражылгаларга, кежээлерге чүве чугаалаан ажыл-ишчилер СЭКП-ның болгаш Совет чазактың иштики база даштыкы политиказын чаңгыс эп-сеткилдиг деткип, совет кижиниң чаагай чоруу дээш хүн бүрү сагыш салыышкынынга сеткилиниң ханызындан өөрүп четтиргенин илередип, аңаа харыы кылдыр чурттуң экономиктиг күчүзүн быжыглаарынга үлүг-хуузун киирер дээш каш дакпыр күжениишкинниң ажылдаарын хүлээнгеннер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде

КАМНАЛГАЛЫ ДЭЭШ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профэвилелдериниң область чөвүлели бүдүрүлге каттыжышкыннарының (комбинаттарның), үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорттуң, тудугнуң болгаш совхозтарның одалга-энергетика курлавырларын камнаары дээш социалистиг чарыжының 1981 чылдың үшкү кварталында түңнелдерин үндүргеш, республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспортунуң, тудуунуң болгаш совхозтарының коллективтери СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Чиг-эт, одалга-энергетика болгаш өске-даа материалдыг курлавырларны камналгалыг болгаш чөп ажыглаар талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» доктаалын амыдыралга боттандырып тура, одалга-энергетика курлавырларны камнаар ажылга чамдык эки түңнелдерни чедип алганын демдеглээн.

III кварталда 12261 муң квт-шак электроэнергия (15,5 хуу), 4055 тонна кадыг одаар чүүл (1,7 хуу), 372 тонна кывар-чаар материал (0,7 хуу) камнап алдынган. Электри энергиязын камнаар талазы-биле 40 техниктиг хемчеглерни күүсеткен, оларның экономиктиг ажыктыы 7340 муң квт-шак электри база 6310 Гкал чылыг энергиязы болган. Республика конкурузунга дөрт чогаадыкчы санал кирген, оон ниити экономиктиг ажыктыы 63157 квт-шак электри энергиязы, 5040 Гкал чылыг энергиязы болгаш 720 тонна чижек одаар чүүл болган.

Электри энергиязының чарыгдалынга планныг нормага деңнээрге, элээн хөй камналганы «Тыва кобальт» комбинат, Тыва электри четкилери, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы, «Тыва сүт тудуг» трестиниң ДБК заводу болгаш өскелер-даа чедип алган.

Моон-биле чергелештир 6 бүдүрүлге электри ажыглаарының доктааттынган планындан ажыр чарыгдалды кылган. Оларга «Тыва даг-дүгү» комбинат, Кызылдың эът комбинаты, Тываның сүт комбинаты, Кызылдың хлеб заводу, даараныгла комбинаты, балык заводу хамааржыр. № 1, 2, 3 АТБ-лер, мебель фабриказы, «ЦЭС тудуг» эргелели Тыва авиабүдүрүлге болгаш өскелер-даа электри энергиязын 13-тен 79,3 хуу чедир ажыр чарыгдаан. Чарышта киржип турар 6 совхоз электри энергиязын ажыр чарыгдаан: Жданов аттыг совхоз 4 катап, «Енисей»—37 хуу, «Тиилелге»—0,6 хуу, «Өөк»—7,1 хуу, «Күш-ажылдың хостуу»—31,2 хуу, «Сукпак»—6 катап ажырган.

Одалга-энергетика курлавырларын камнаар дээш чарыштың түңнелдерин үндүрүп кергеш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профоблчөвүлел бүдүрүлге каттыжышкыннарының (комбинаттарының), үлетпүр, транспорт, тудуг бүдүрүлгелериниң социалистиг чарыжының үшкү кварталда тиилекчизин **«Тыва кобальт» комбинат** (директору Ю. И. Колетников, местком даргазы И. А. Ефремовский, кол энергетиги Е. М. Петроченко) деп санааш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профоблчөвүлелдиң шилчиир вымпелин 200 рубль хемчээлдиг акша шаңналы-биле кады тыпсыр деп шиитпирлээн. **Ийиги черни** болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профоблчөвүлелдиң шилчиир вымпелин **Тыва электри четкилер коллективинге** (директору Н. Н. Чумаков, местком даргазы Т. Г. Шапочкина) тывыскан. **Үшкү черни Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының коллективинге** (директору М. К. Нагибин, местком даргазы Е. В. Быков) тыпсыр деп көрген.

Социалистиг чарыштың негелделерин күүсетпээни-биле холбаштыр совхозтар аразында чарыштың шаңналдыг черлерин тывыспаан.

Одалга-энергетика курлавырларын камнаары дээш социалистиг чарышты «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Кызылдың хлеб заводунуң, балык заводунуң, сүт комбинадының, даараныгла комбинадының коллективтеринде багай организастап турарын демдеглээн. Камналга дээш социалистиг чарышты организастаар талазы-биле ажылды экижидерин министерстволарның, ведомстволарның удуртукчуларынга, профэвилелдериниң адырлар аайы-биле комитеттеринге доктаалда дагзып турар.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелери бо чылдың он бир айлар планын хуусаа бетинде күүседип алган, эрткен чылдың бо үезинде деңнелинден продукция бүдүрүп үндүрериниң хемчээлин 4,6 хуу өстүрген. Бүгү-ле үлетпүр бүдүрүлге коллективтери бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаар, шынарлыг продукцияны бээр, камналгалыг болур деп лозуннуг социалистиг чарышты калбарткан. Ол чарыштың мурнуку одуруунда «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези, Тываның электри четкилери, хоорайның сүт заводу, даараныгла фабриказы, Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйы болгаш өске-даа хөй-хөй коллективтер чорүп турар.

К. МААДЫ.

КЕЖЭЭ БОЛГАШ...

Ак-Тал суурдан ырак эвесте, Аргалыкты дааның баарында, Александр, Анай-Саар Сундуйларның аалы бар. Оларга сүг сөөртүр машина-биле четкен бис. Ынчап өгнүң эр ээзи кодан девискээринде бичии бажыңчыгаштан үнүп келгеш, биске уткуштур кел чоруй мендилешти. Ооң-биле кажаалар иштин, даштыкы девискээрин көрдүвүс. Кажаалардың ишти-дашты арыг. Чаа төрээн хурагаларнар хүлээп алыр черлер белен. Чылыглааш, иштинде курагаг өдекти төп каан.

Ук кыштагга эрткен чылынна электри кирген. Кодан девискээринде сүг доскаарын бичии бажың-биле чылыглаан. А ооң алдыы талазында малчын бодунуң күжү-биле улаштыр чунар-бажың кылып алган. Иштики херекселдерин четчелеп, келир субботала чунарынга ону белеткеп турганын ооң чугаазындан билдивис.

Бо аныяк малчыннар өңгү беш чылдың сөөлгү үш чылының дургузунда совхозка хөй-хөй хураганы өстүрүп, күрүнеге дүжаар дүктүң планынга биче эвес үлүг-хуузун киирип келгеннер. Өг-бүле он бирги беш чылдың баштайгы чылын багай эвес түңнелдерлиг доозуп турар. Олар чүс хойга онааптыр чүс хураганы ап, хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2,5 кг дүктү кыргып алган. Ынчангаш олар социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен.

Анай-Саар — аныяк коммунист. Ол көдээ Советтиң депутады хүлээлгезин чөп ортузунга ак сеткилдиг күүседип, көдээ Советтиң сессияларынга, күүском хуралдарынга санал-оналын берип, чоннуң хүндүткелин чедип алган.

Малчын өг-бүлениң коданында 500 баш төрүүр хой бар. Оларның тарып боозадылгазын организастыг эрттирген. Олар ам декабрьның төнчүзүнде ооддап эгелээр. Өг-бүле кодан хоюн көктүг, шыктыг Хүрегечи тайгазының эдээнге чайлагладып, а күзүн тараа аңгызынга семирткен.

Кодан девискээринде 12 тонна эки шынарлыг, ногаан сиген белен. Ону өг-бүле боттарының күжү-биле белеткээш, кыштаанда сөөртүп алган. «Алдан-Маадыр» биле «Саян» совхозтарның республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын өг-бүле күзелдиг биле номчуп таныжкан болгулар. Кыйгырыгны изиг-биле деткип, боттарынга немелде хүлээлгелерни-даа алган.

Бир-ле дугаарында одарбелчиирни хуваап оъткарып, немелде чемнерни хумагалыг чарыгдаарын планнаан. Хойларның ажаалдазын экижидип тургаш, чүстен-не 102 хураганы, бир хойдан-на 2,6 кг дүктү кыргып алыр сорулганы салганнар. Малчын өг-бүлениң ажыл-ишчизи оларның кажаа-хораазындан илдең. Шынап-ла коданның девискээринде бүгү-ле эт-херекселдер эмге-сескелиг.

Д. ШУЛУУ.

Улуг-Хем район.

ЧАРЫШКА ТИИЛЕКЧИ

Терге сөөрткен МТЗ-82 трактор «Торгалыг» совхозтуң Чаа-Суур салбырының конторазының чанынга доктаапты. Ооң башкарыкчызы каштагайы аажок дүже халааш, конторже углапты.

— Бо тракторист он бирги беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаазын күүседипкен. Чаа-Суур көдээ Совединиң депутады Серээ Байыр-оол-дур— деп, ол чериниң көдээ Совет күүскомунуң даргазы Сергей Седен чугаалайдыр.

Ол мурнакчы механизатор-биле ужуражы бердим. Ажылчыжының чедиишкиннериниң дугайын чугаалап бээрин дилээримге, мактанып хөөн чок, ол мынча диди:

— Өскелерден ылгалыр чүвем чок ийин. Хүлээнген ажылымны күүседип турар бола.

Чугаакыр эвес механизатор шынын чугаалаан-дыр дээрзинге ооң ажылы-биле таныжып тургаш бүзүредим. Хамык-ла чүвениң чажыды ооң бот-харысалгалыында-дыр. Серээ Кыргысовичиге кандыг-даа ажыл дагзырга, ону ол ак сеткилдии-биле ыяк кылыр. Ажылче эртен эрте үнер, оон орай кежээ ээп кээр. Чер андарганда агротехниканың дүрүмнерин ылаптыг сагыыр, оорганавас, кыдыра чарбас, шуптузун бир дески чардырар. Көк-сула ажааганда чаңгыс мажак-даа арттырбас. Мал чеми сөөрткенде орук-чирик берге-даа болза, Байыр-оол Кыргысович Серээ чаңгыс пресс сиген-даа кагбас. Сөөлгү үш чылда ооң бүдүрүлгечи көргүзүглери мындыг болган: 1979 чылда планын 104 хуу, 1980 чылда 105,8 хуу, 1981 чылда 107,1 хуу боттандырган.

Онаашкан ажылынга кызымак, башкарган техниказынга камныг, эш-өөрүнге эвилеңээлдек, күш-ажылчы бедик көргүзүглери дээш Серээ Байыр-оолга чаңгыс чер-чурттугларь чоргаарланып болгаш ону хүндүлээр. Дуржулгалыг механизатор МТЗ-82 маркалыг трактор-биле мал чеминиң белеткелинге кызымак киржип, 300 тонна чериниң чайгаар үнген сигенин кезип, сарааттаан.

Эрткен тос айларда 890 эталон гаңы ажылдап кылгаш, 600 килограмм кывар-чаар материалдарны камнап алган. Трактористер аразында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болган. Мурнакчы механизаторнуң ажыл-ижинге хамаарыштыр совхозта партком секретары Дүн Сесер-оол мынчаар чугаалады:

— Партия кежигүнүнге кандидат Серээ Байыр-оол он бирги беш чылдың бирги чылының планын совхозта бир дугаарында күүсеткен. Ол ам 1982 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Эң-не үлегерлиг механизатор. Өңгү беш чылдың эрткен чылдарында Серээ Байыр-оол «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп херек демдээн чыл санында ап келген. Чаа-Суур көдээ Совединиң депутады, СЭКП кежигүнүнге кандидат Серээ Байыр-оол Таңды районнуң механизаторларының Тываның бүгү механизаторларынга кыйгырыын номчуп таныжкаш, ону изиг-биле деткип, бо хүннерде кыштагларже мал чеми сөөртүрүнге болгаш септелгеге херегләэр тудуг материалдары чедирерингe 12—15 километр черге хүнде 7—9 рейстерни кылып, күш-ажылчы үлүүн 125—145 хуу күүседип, үлегерлиг ажылдап турар.

Н. ДАМДЫН.

Өвүр район.

КОМИССИЯ ДААСКАН

Эрзин көдээ Совединиң садыг, ниити чемненилге талазы-биле доктаамал комиссиязының чоокта чаа болган хуралынга районнуң район төвүнде үлетпүр бараанар магазининиң ажылдының, ук коллективтиң садыгжыларының чурттакчы чонну хүннүң эргежок чугула бараанары-биле хандырып турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол айтырыгга хамаарыштыр магазинниң эргелекчизи С. Дажымбаның дыңнадыын комиссия алган.

Магазинде ийи килдис бар. Ында үш садыгжы ажылдап турар. Коллектив 1981 чылда алган хүлээлгелерин багай эвес көргүзүглерлиг күүседип турар. Эрткен он айларының планнарын магазинниң садыгжылары 106 хуу күүсеткен, районнуң магазиннериниң аразында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болган.

Планныг онаалдалар күүсеттинип турза-даа, магазинде бараанарның ассортиментизи кызыы. Ылаңгыя бараанарны сезон аайы-биле четчелээр айтырыг четпес. Чижээ, бо хүннерде магазинде кышкы идик-хеп аймаа бараанар эвээш. Улуг-даа, бичии-даа уругларның кышкы тоннары, чылыг хол хаптары, херээжен улуска чылыг халаттар чок.

Доктаамал комиссияның кежигүннери магазинде сезон аайы-биле идик-хептиң чок болуп турарының кол-ла чылдагаанын садыгжылар биле товароведтерниң аразында ажылдың харылзаа чогунда дээрзин айыткан. Ооң-биле кады садыгжыларның талазындан бараанарны сезон аайы-биле четчелээр, садып алыкчыларның бараанга негелде-херегледдерин баш удур өөренип көөр айтырыгны чедир көрбейн турары канчап-даа таарышпас.

Магазинде чок хүн бүрүнүң эргежок чугула бараанарның четчелээрин райпо баштаар чериниң даргазының садыг талазы-биле оралакчызы Дыртыйга болгаш магазинниң эргелекчизи Дажымбага комиссия дааскан.

Н. ОЙДУП.

ПЛАНЫН АЖЫРГАННАР

«Кызыл тудуг» тудуг эргелелинде А. Воропин биле М. Лаптевке удурткан дашчылар бригадалары ноябрь айның планныг онаалдаларын ажыр күүсеткеннер. Бригада 14.842 рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары кылыр планын 14.868 рубльге күүсеткен. А ийигизи 12800 рубльдиң ажылдарын кылыр планын ажыр боттандырган.

Ол бригадаларда ажылынга кызымак, коллективтиң ажыл-херээнге төлептиг үлүүн киирип чорур ажылчыннар эвээш эвес.

Мурнакчы бригадалар декабрь айның планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир сорулганы салып алганнар.

Н. СОМОВА.

АЖЫЛ-ХЕРЭЭ-БИЛЕ

Чоннуң чаагай чоруун улам ыңай экижидеринге өске бүгү планнар-биле чергелештир социал программа база бир кол черни ээлеп турарын чоокта чаа болуп эрткен СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлеринде айытканын Чадааналың амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң ажыл-ишчилери ваин-биле чүулдүгзүнгеп. Ылангыя, пөстерни, идиктерни, аргыглыг кылыгтарны бүдүрериниң немелде өзүлдезин эрткен беш чылдыындан дыка хөй болуру база культура-амыдыралының бараанарын кылып бүдүрери 1,4 катап көвүдээри ук коллективти каш дакпыр күжениишкин-биле ажылдаарынче улам соруктуг кииргеп. Ынчангаш түс-түс пехтер аразында чарыш улам калбарган.

Даараныр пехтиң бригадаларының аразында күш-ажылчы маргылдааның мурнуку одуруунда — Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Бопук-Кара Ооржактың бригадазы. Хоочун мастерлер М. Сарыглар, П. Доңгак, даараныкчылар Т. Сат, Т. Очлар отар ээлчег үлүүн 110—115 хуу күүседип, мергежилинге хөй аныяктарны өөреткен.

СЭКП ТК-ның чаа болуп эрткен Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң өңгү чыыжының алдыгы сессиязының материалдары-биле таныжкаш, ону ваин-биле чүулдүгзүнүп деткивишаан бо чылдың сөөлгү кварталының планныг даалгаларын долдур күүседириниң талазы-биле ажыл-агыйжы чугааны эргелелдиң ажыл-ишчилери кылганнар.

Ш. МОНГУШ.

Чөөн-Хемчик район.

ЭКИ ХЕРЕК — ЭГЕЛИГ

Ол хүн хөлчок кааң аяс болду. Каа-Хем шаң-туманы бүргүрадыр тынып, чечен батса-даа, чүгле эрик кыдыының дыттар, талдар, хадыңнар колдай үнген үзүк, борбак арыглары өгбегер ак кылдыр кестүн артып калган, хүн херелинден дескен туман эртенги соок чывар-биле кады арлы хона берген.

«Совет Тыва» совхозтуң төвү байырлал шинчи кирген. Кызыл-кызыл туктар база плакат, лозуңнар кудумчуларны, бажыңнарны улам көрүштүг кииришкен.

Дүъштекиниң он ийи шак чедип турда, суурнуң чурттакчы чону совхоз конторазының мурнунга чыглып келген. Кижи бүрүзү бо чылдың эгезинден тура кайы хире ажылдааның дыңнап, билип алыр дээш аңаа чыглып келгеннер. Тергиин ажылдааш, ылап шылгараанар аңаа шаңналыр. Мурнакчылар мадаа мактадыр, а ийи-чаңгыс чалгаа-шушпен кижилер арнын кызыдыр шүгүмчүледирлер.

Каа-Хем районнуң СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозунуң хоочун механизатору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дойбаа Допьнович Давааға тураскааткан социалистиг чарышты «Совет Тыва» совхозтуң дирекциязы, парткому база ажылчын комитеди Улуг Октябрьның 64 чыл оюн уткуштур түңнеп үндүрүп турган чүве.

Совхоз директору С. Седен-оол ажыл-агыйның бөгүнгү байдалын тодаргай чугаалап, дончу болгаш тодаргай илеткелди кылган. Аңаа байырлыг байдалга үш муң ийи чүс рубль-биле барык чедер хире мурнакчы механизаторларны, чолаачыларны, малчыннарны шаңнаан. Ол «Совет Тыва» совхозтуң ажыл-ишчилеринге өөрүнчүг-даа болган. Ол шаңналдарны социалистиг чарышка тиилекчи болган кижилерге Маадыр Д. Дావаа бодунуң тывыскан болгаш эң тергиинерге чемпион лентазын эгин ажыр кедиргилеп берген.

Бир дугаар шаңналды хоочун механизатор Доржу Билзенович Чондан алган. Дойбаа Допьнович аңаа ээр-чүгениг, ээр күш дег, шаңгы аттыг Доржу Чондаңга тывыскаш, аңаа моон соңгаарда күш-ажылчы улуг-улуг чедиишкиннерлиг болурун күзеди. Чыылганнарның адыш часкаашкыны, Каа-Хем суурнуң шала чайын саарыглап бадып чыдары дег, ыткыр болду. Доржу Чонданың күш-ажылчы чедиишкиннеринге ооң чаңгыс чер чурттуглары дыка чоргаарланган. Эр-хей! Күш-ажыл кижини каастаар болгаш алдаржыдар деп чүве ол-дур.

Доржу Билзенович, шынапла, хөлчок бодуун кижи болду. Ажыл дээрде, дыка кызымак. Ак сеткилдиг, бодунга негелделиг ол механизатор төрээн совхозунга биче эвес ажыл-херекти бүдүрүп берген. 13 чыл иштинде механизаторлап ажылдап, онаашкан ажылынга бедик харысалгалыг чоруун көргүзүп келген. Чазын ол тарылгага киришкеш, мурнакчыларның одуруунга кирген. Чайын чер андарган, ниитиниң малынга сиген-ширбиил кезип белеткешкен. Күс дүжер, эрес механизатор дүжүт ажаалдазынга хүннүң маадыры апаар.

Социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген хурал соонда, мурнакчы механизатор Доржу Билзенович Чондан-биле ужуражып, чугаалаштывыс. Ортумак сынныг, күдер хүрең арын-шырайлыг, оожум бүдүштүг кижи өөрүшкү-биле мынчаар чугаалады:

— Совхозум мени бөгүн ээр-чүгениг эки аът-биле шаңнады. Аңаа дыка өөрүп тур мен. Моон соңгаар-даа улам кызып ажылдаар мен.

— Күзүн кандыг ажыл кылып турдуңар, Доржу Билзенович?

— Омск областа саваң прессеп турдувус. 850 тонна саваңны прессээш, мында сөөртүп эккеп алдывыс.

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» совхозу 1150 тонна саваңны, 1500 тонна сигенни кышка удур белеткеп алган. Ону кышкы үеде 12 муң хойга, 780 шарыга бээр.

Социалистиг чарышты мынчаар түңнеп, ооң дээштиин бедидери кижизидикчи улуг ужур-дузалыг. Чаагай херек—чалгыныг, эки херек—эгелиг. Ол «Совет Тываның» ажыл-ишчилериниң ортузунга улам калбарар, чаа-чаа мурнакчыларның аттары тыптыр.

Х. ОНДАН-ООЛ.

РЯЗАНЬ ОБЛАСТЬ. «Центроэнергомонтаж» трестиң тудугжулары болгаш монтажчылары ийиги агрегатты 1981 чылдың декабрь айда ажылдалга киирип, ажылдадып эгелээр хүлээлгени алган. Рязань ГРЭС-тиң ийиги сес чүс муң агрегадын эттеп, тургузарынга шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Кол болгаш дузалал дериг-херекселдерин, трубопроводтарны эттеп тургузары долузу-биле чорүп турар.

ЧУРУКТА: 800 муң киловатт күчүлүг трубогенераторнуң ажылдаар машина залы.

Ю. ДЬЯКОНОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроиказы.

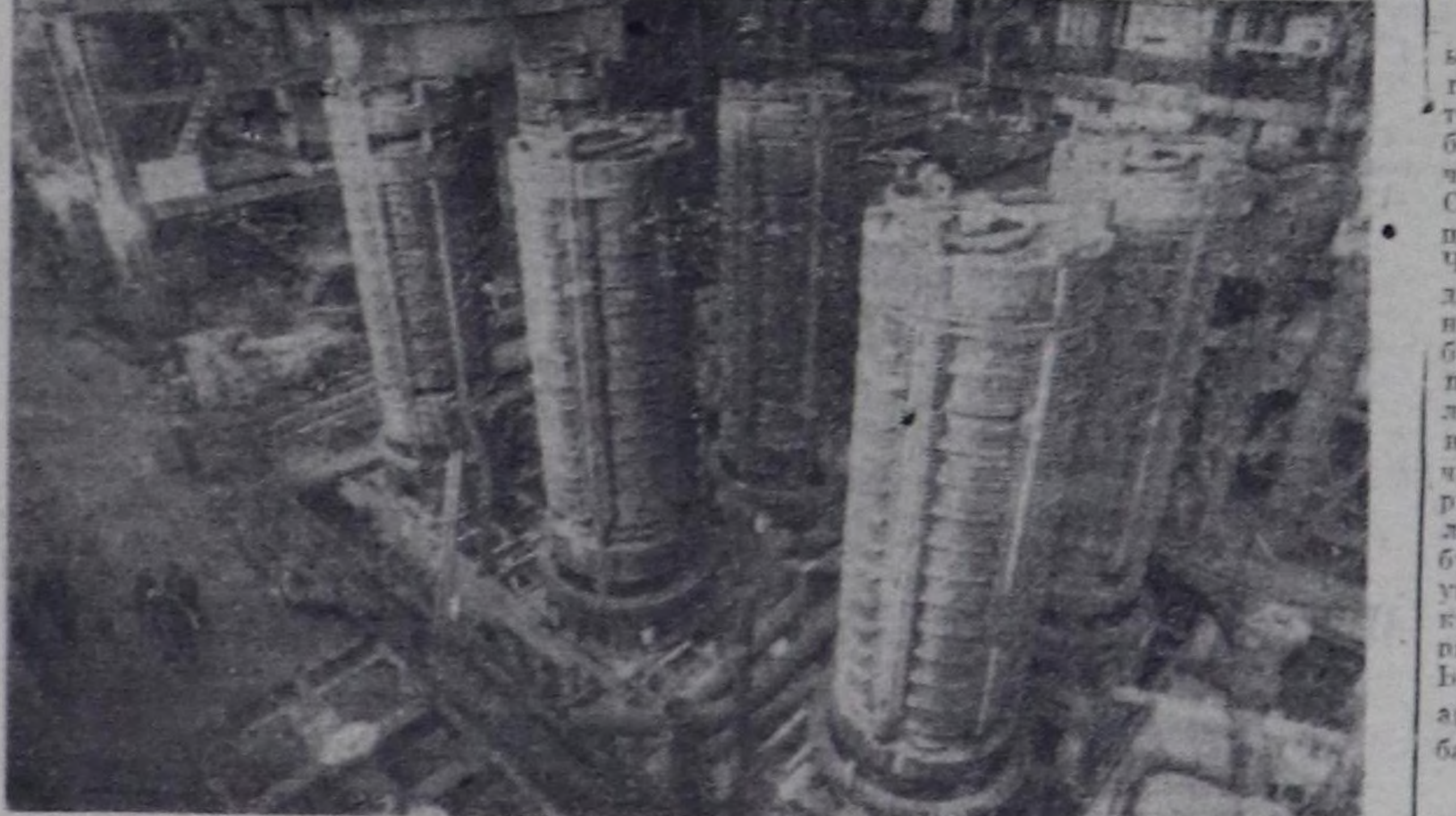

«ЭЗИМ, АРГАА КАРГЫРААЛАН»

1967 чылдың октябрьның бир-ле эртенинде шериг хевин безин солуп албаан хып дээн аныяк эр ынчаардагы «Мөрен» колхозтуң баштаар чериниң даргазының кабинединге кирип келген. Даштыкы байдалындан көөрге, ындазында томааннын кончуг эр болган. Дарга оргаш, мендилешкенинин соонда, Совет Армияның хүрээлелинге албан эрттирип чорааның сонуурган, кандыг ажылга ооң сундулуун айтырган.

— Шеригге ыяш дилдирер пилорамманы канчаар ажылдадырын өөренип ап, аңаа элээн ажылдаан мен, дарга — дээн.

— Оон ыңай тракторист, электрик түскай эртемнерим база бээр — деп немээн.

Колхоз даргазы халашкан солдаттың чугаазын дыңнааш, мынча дээн:

— Бистиң колхоз Мөрениң Чөөн-Адыр бажынга пилорамма тургузарын шиитпирлээш, аңаа ажылдадыр кижи тыппайн тур бис, харын солдат кижи кана-даа солдат-ла болгай, ону ажылдатсыңза кандыгыл? — деп саналдаан.

Үр-даа боданмайн, халашкан солдат дарганың сүмелээн ажылын хүлээп алыры-биле чөпшээрешкен.

Оон бээр он ажыг чылдар эртнен. Сараапай Откун баштайгы хүннеринден эгелээш, бодунуң ажылынга кызымаан көргүзүп, пилорамманың үзүктел чокка ажылдадып келген. Ооң Р-60 маркалыг пилораммазы 1967 чылдан бээр бөгүнге чедир ында ажылдап турар. Ажылдап келгениниң үезинде бодунуң совхозун чеже-даа тудуг материалдары-биле хандырган. Пилорамманы үзүктел чокка ажылдадып турарының түңнелинде «Мөрен» совхозтуң төвүнде болгаш бригада, фермаларда тудуглар шалыпкын темп-биле туттунуп, тудуглар херим, штакетник-биле бүрүн хандыртынып турар.

Откун Кыргысович Сараапайның амыдыралынга өөрүнчүг болгаш уттундурбас болуушкун 1974 чылда болган. Ону Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнүнге хүлээп алган.

Коммунист О. К. Сараапайның удурткан Чөөн-Адырда дилдирикчилер бригадазының ажылы үргүлчү мактадып, оон бригадири чаңгыс эвес катап совхоз дирекциязынга мактадып, хүндүлел самбыразынга үнүп келген.

Откун Кыргысович ажылды удуртпушаан, коллективте дагдынмкчы хүлээлгезин күүседип турар. Ооң бригадазында ажылдап турар комсомолчулар Сергей Дулгу ыяшты дилдирериниң аргаларынга мергежип, пилорамманың кезектерин өөренип, шиңгээдип алганнар.

Тудуг материалдарын озал чокка белеткеп турар бо бригаданың дугайында Мөрениң көдээ Культура бажыңының «Хайыракан» агиткультбригадазы мынчаар ырлап турар:

Эзим, аргаа каргыраалаан
Электри хирээлерин
Элбек көвей маңза дигеп
Эрестиг-ле бригаданы.
Откун баштаан бригаданың
Онаалдазы улуг-даа бол,
Ону ажыр күүсетпээнде
Оолдары доктаар эвес.

Шынап-ла бо бригаданың ажылы чүгле эки эвес, а мында ажыл шагы үзер, аргалаар кижилер шуут чок. Ол бригаданың ажылчыннары шупту 12 кижи, а олар чүгле канаа дилери-биле кызыгаарлаттынмайн, харын «Мөрен» совхозтуң тудугларынга херегләттинер бүгү-ле материалдарны бүрүн белеткеп турарлар. Бригаданың кежигүннериңден тракторист Александр Сараапай, ыяш ужурукчузу Серенмаа Биче-оол, ажылчыннар Чигжит Доктугу, Даарыкпай Оолак болгаш өскелер-даа хүннүк нормазын ажыр күүседип, ажылынга кызымаан көргүзүп турарлар.

Сараапай Откун чүгле онаашкан ажылынга кызымаккай эвес, а харын өг-бүлезинге элептиг, үлегерлиг ада болуп турар. Ол аданың дугайында Мөрен ортумак школазының өөредилге эргелекчизи Зоя Кандановна Калин мынчаар чугаалап турар:

— Откун Кыргысович — бистиң школаның үлегерлиг ада-иелерниң бирээзи. Школада өөренип турар оолдарының дугайын сонуурган, ажылындан хостуг үелеринде бо-ла школага чедип кээп, кичээлдерге олуржуп, башкылар-биле беседалашкан турар кижи. Ооң түңнелинде Откун Кыргысовичиниң оолдары Салим биле Самедтиң өөредилгези-даа, чуруму-даа кончуг эки.

Коммунист О. К. Сараапайның удурткан бригада бо чылын белеткээр ужурлуг тудуг материалдарын, кажаа ыяштарын 101 хуу, бажың хаанызының материалын 104 хуу, дилиг материалдарын 113 хуу кылдыр Конституция хүнүнде-ле күүседип апкан, ам он бирги беш чылдың ийиги чылының үлүүнде ажылдап турар.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

Хөй уругларлыг иелерни «Иениң алдары» орден-биле болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Эгези № 279 «Шында»)

Ольга Степановна **Милодорова** — СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Галина Петровна **Митюкова** — № 3 көжүп чоруур механизастаттынган колоннаның техниктиг ажылчыны.

Апай-Саар Мышкаровна **Өшкү-Саар** — «Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Ирина Яковлевна **Сагалакова** — «Енисей» совхозтуң ажылчыны.

Чимисмаа Дондуповна **Серен** — «Бурунгаар» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Сендинмаа Санчиевна **Монгуш** — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Валентина Донгаковна **Монгуш** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Севил Сурасовна **Тожу** — «Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Часыг Унгековна **Хертек** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Алдын-кыс Байкараевна **Ондар** — Элегес-Аксы суурда өг-бүле ээзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Нина Степановна **Серен** — «Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Александра Мотпиреевна **Дугер** — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Розалия Баяновна **Сульдум** — «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Өшкү-Саар Сааяевна **Борарган** — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Борбак Севээновна **Иргит** — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Чечекмаа Калдаровна **Комбуй-оол** — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Фаина Барбаевна **Даржаа** — районнуң садыгжызы.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Кара Байн-Сагаановна **Иргит** — Мугур-Аксы суурда урутлар садының техниктиг ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Зоя Самбууевна **Бичин-Уруг** — Мөген-Бүрен ортумак школазының техниктиг ажылчыны.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Кара-кыс Донгаковна **Байвара** — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Галина Владимировна **Конышева** — Туран хоорайда өг-бүле ээзи.

Татьяна Севээновна **Пидюрева** — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Дозураш Дүменовна **Ломажап** — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

ТАНДЫ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Чечекмаа Сүлдүмовна **Ёнзак** — Владимировка суурда өг-бүле ээзи.

Амыр-кыс Канчыровна **Сарыглар** — Тыва респотребсоюзтуң белеткел конторазының ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Нина Давыдовна **Дагвалдай** — районнуң иштики херектер килдизиниң ведомстводан дашкаар килдизиниң ажылдакчызы.

Клара Васильевна **Саяты** — «Россия» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Нина Фёдоровна **Барышева** — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

(Уланчылыг).

КЫШТАГЛААШКЫННЫ—КОНТРОЛЬГА

Малчынның эң-не харысалгалыг болгаш эң-не берге үези — улуг харлыг болгаш соок кыш келген. Чылдың баштайгы чартымында чурттуң хойжулары эрткен кыштың аар уржуктарын чок кылыр дээш, малдың баш санын камгалаар, оон продуктулуун бедидер дээш эвээш эвес күштү салганнар.

Январьның бирде, эрткен чылдың ол үезиндезинден 2,1 миллион хой эвээш турган. Ынчалза-даа чайга чедир мал бажының камгалалы 14 хуу улгаткан, чүс башка онааштыр чурттуң алган хураганы 85 (1980 чылда 84) баш болган. Ынчангаш июль 1-де шээр мал саны 143,9 миллион азы эрткен чылдыындан 61 муң хөй апарган. Шупту 21 областар, крайлар болгаш автономнуг республикалар шээр мал бажын элээн өстүрген болгаш чүс башка онааштыр чаш төл алырын көвүдеткен. Ылаңгыя Астрахань область, Калмык АССР, Соңгу-Осетин АССР, Иркутск область болгаш РСФСР чединишкинниг ажылдаан.

Астрахань областың хойжулары эрткен кышка эки белеткенген. Мал чеминиң курлавырлары хөй болган. Хойну эдержилгеге белеткээни болгаш тарып боозадылганы чорутканы шынарлыг. Область чүс башка онаашттыр 93 хураганны, Нариман район 103 хураганны, «Астрахань» совхоз 110 хураганны, ында И. Исаевтиң бригадазы 155 хураганны доруктурган. «Рассвет» совхозта Ш. Сугантовтуң бригадазы база 150 хураганны чүс хойдан алган.

Алтай крайда Рубцов районнуң «Советтер чурту» совхозу он бирги беш чылдың баштайгы чылында багай эвес көргүзүглүг болган. Ооң хойжулары ортумаа-биле 118 хураганны чүс хойга онаашттыр доруктурган. Кыргаан дүгү эрткен чылдыындан хөй болган. «Родинский» күрүксаа завод 25,6 муң хой кыштаглаткан, ооң 14 муңу төрүүр, оон 15,5 муң төл алдынган азы чүстен-не 111 хураган доруктуртунган. Ол ажыл-агыйы мал чемин болбаазырадып берип турар. Кышка белеткели эки.

Малды өстүрериниң таарымчалыг байдалы төрүүр малды долу ажыглаары болгай. Ажыл-агыйы малдың чаш төлүн хөйнү алган тудум, малдың өзери хөй, продуктуау-даа элбек болур. Ынчалза-даа ол чорук чер бүрүзүнде четче ажыглаттынмайн турар. Ындыг черлерге Россия Федерациязының чамдык областары, автономнуг республикалары, Украин, Белорус, Молдав, Кыргыс, Туркмен ССР-лер хамааржыр. Татар АССР эрткен чылын чүс хойга онаашттыр 69 хураган алган, а бо чылын чүгле 63 башты доруктурган. Ооң түңнелинде 32 муң хураган чедир алдынмаан. Төрүүр малды эдержилгеге эки белеткевээниниң, кызыр хойнуң көвүдээниниң, хураганнарны багай ажааганының уржуу ол.

Хой кыштагладыышкыны чурттуң чамдык черлеринде, ылаңгыя кандааашкынныг болган районнарда элээн нарыыдап турар. Ол чорук дарый хемчег алырын негеп келген. Ынчалзажок колхозтарның болгаш совхозтарның хөй кезииниң ажылчылери ажылды билдилиг организастап, мал чемин болбаазырадып, хумагалыг чарыгдап, бүгү-ле курлавырларны болгаш арга-дуржулганы ажыглап турар. Чүгле Саратов областа безин 100 муң ажыг хураганны семиртилге шөлүнде тургускан. Ажыл-агыйлар погаа, сад, виноград ажылының артыпчыларын, кукуруза сывын, шиви будуун мал чемгерерингe ажыглап турар. Мал чемин камныг болгаш чөп ажыглавас чорук улуг когаралга чедирип болур. Чем бүрүзүн болбаазырадып бээри чугула.

Бо кыжын дыка хөй областар болгаш республикалар хойну саваң-биле чемгерерин көвүдедир. Ындыг болганда тускай эртемниглер саваңны болбаазырадырынче кичээнгейни улгаттырар ужурлуг. Эң-не бедүүн, бригада бүрүзүнге кылып болур арга саваңны кальцийлээп азы каустиктиг сода-биле болбаазырадыры болур. 100 килограмм саваңны ынчаар болбаазырадырда 80—100 литр сугга 4—5 килограмм кальцийлээн сода ээлдирип алыр. Саваңны оон-биле шыгыткан соонда, хайындырар. Ынчаар болбаазыраткан саваңның хоолулуу 40—45 хуудан 60—65 хуу, а бир килограмның шиңгээчели 1,5—2 катап өзер. Каустиктиг сода-биле болбаазырадырда база-ла ол хемчээл-биле ээлдирип, шыгыдар. Оон щёлочузун чидирер сорулга-биле бир хондур тургузуптар. Ол-ла, ам малга бээриинге белен.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган сорулгаларының болгаш херектиң чединишкинниг болуру ажыл-агыйларда хойнуң кыштаглаашкынын канчаар организастааныңдан улуг хамааржыр.

Ындыг болганда кыштаглаашкынны эки эрттирер, мал бажын хоратпас болгаш ооң чаш төлүн менди өстүрер талазы-биле хемчеглерни дарый алыр херек. Одар-биле чергелештир немелде чемгерелигени база ажыглаар. Кажаа иштин курган тургузарын үргүлчү хынаар, хойнуң дүгүн хириктирбес болгаш суггадыы таарыштырар. Одарларны камныг ажыглаар, ылаңгыя кодан чоогун шыыратпас хемчеглерни алыр. Бөөс хойларны хайгаараарынче, оларны тар кажаага тургуспас болгаш кылын харже чорутпазынче кичээнгей салыр. Хойнуң чаш төлүн камгалап алырынга белеткелди амдыгаашатан эгелээр: кажааларны чылыглаар, имдемдек кылыр херекселдерден эгелээш эм-таңга чедир бүгү херек чүүлдерни четчелээр.

Кышкы үеде хойга минералдыг немелде чемнерни ыяап-ла бээр. Улуг хой 10—15 грамм, хураганнар 5—8 грамм дусту чиир. Хойга чугай, сөөк далганы база херек. Хары чуга черлерниң хоюнга фосфор чедишпес болур, ынчангаш оларга преципитат, сөөк далганы, фосфорнокислый кальций бээри чугула. Өът-сигенинде болгаш хөрзүнүнде кобальт, чес, марганец болгаш өске-даа микроэлементилер чедишпес черлерниң хоюнга ол элементилерни база бээр.

Хой кыштаглаашкынының үезинде малчыннарның амыдыралынче улуг кичээнгейни салыр. Ол үеде хойжуларның ажылы кончуг тымыштыг, берге, чай-хос чок. Хойжулар ортузунга социалистиг чарышты калбартыр, оон күүселдезин болгаш түңнеп турарын хайгааралга алыр, хойжуларга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзер херек. Мурнакчыларның дуржулгазын нептередири, сакманчыларны болгаш хойжуларны өөредири, ажылды организастаарын экижидери, кыштаглаашкынны чедиишкиниг эрттирер дээш бүгү курлавырларны тывары — үениң соңгаарлаттынмас айтырыглары ол. Четпестерни илередир болгаш чайладыр, ажыл бүрүзүн шугумчуаекчи ёзу-биле көөр херек. Кыштаглаашкынны чедиишкиниг эрттирери — он бирги беш чылдың сорулгаларын күүседириниң үндезини.

В. Е. КОЦАРЕВ.

ССРЭ-ниң Кедээ ажыл-агый министерствозунуң хой ажылының эргелелиниң начальниги.

(«Овцеводство» журналдан).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ОБЪЕКТИВТЕ—ЮГОСЛАВИЯ

Загреб — Хорватияның төвү — ЮСФР-ниң база бир экономиктиг, эртем болгаш культура төвү.

Ооң кудумчуларының болгаш шөлдериниң хөй-хөй аттары Совет Эвилели-биле холбаалыг. Ол хоорайда Ленин шөлү, Москва болгаш Ленинград кудумчулары, Гагарин оруу, Максим Горький паркы-даа бар.

Загребте эң-не хайымныг чер — магазиннер, кафелер, даалчылар доктаар бажыңнардан тургустунган Республика шөлү (чурукта) боор турар. Тургустунган чаңчылды ёзугаар аңаа кежээлерде-ле аныяктар дола бээр, эртенниң-не ажылче шуушкан дыка хөй хоорайжыларның сыңмаражып эртер чери апаар, хүндүскү шактарда өлче садып алыкчылар далаш-биле чорун эгелээрлер.

Р. ДИКТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

ПРАГА. (СЭТА). ССРЭ-ниң бүгү делегейге быжыг тайбыңны хандырарынче угланган эгелекчи саналдарын Герман Демократтыг Республика биле Чехословак Социалистиг Республика чүмү-биле деткип турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ГФР-ге аян-чоруунуң түңнелдерин олар янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерин амыдыралга боттандырарынче, ядролуг дайынның кыжанынын болдурбазынче Совет Эвилелиниң мөгаг чок чүткүлүнүң чаа бадыткалы кылдыр үнелеп турарлар. ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккерниң Чехословакияга найыралчы аян-чоруунуң болгаш ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак-биле ооң чугаалажыышкыннарының түңнелдериниң дугайында дыңнадыгда ону онзалап демдеглээн.

ГДР биле Чехословакия Рейганның администрациязының агрессчи политиказын шиитпирлиг буруу шаап, ооң делегейге дүшкүүрлүг чоруктуң айыылдыг одагларын тургузаар, өске күрүнелерниң херектерин холгаарлаар дээр оралдажыышкыннарынга удур туржуп турар деп ол документиде демдеглээн. ГДР биле ЧССР акы-дуңма чурттарның аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдеринге, Варшава Керээзиниң организациязының болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң шугуму-биле оларның демниг хөделиишкиннерин быжыглаарынга моон соңгаар-даа идиг бээр деп шиитпирлиг чоруун илергейлээн.

Империализмниң реакцылыг күштери-биле чаңгыс аай хөделип турар амты пекинчи удуртулганың гегемонисчи политиказын талалар буруу шапкан.

Польшада кризистиг байдалдың шыңгыы айыылдыын ийи күрүнениң удуртукчулары айыткан. Польшада коммунистерниң, бүгү-ле шынчы патриоттарның, социализм талалакчыларының контрреволюцияга удур демиселинге иштики айтырыгларын шиитпирлээр болгаш чуртка социалистиг тургузугну быжыглаар талазы-биле оларның күжениишкиннеринге деткимчени ГДР биле ЧССР моон соңгаар-даа көргүзер деп дыңнадыгда онзалап демдеглээн.

ГСЧП-ниң болгаш ЧКП-ның, ГДР-ниң болгаш ЧССР-ниң аразында харылзааларының хөгжүлдезинге талалар сеткил ханыышкынын илергейлеп, ол харылзааларны улам быжыглаарын деткип чугаалаан деп документиниң түңнелинде демдеглээн.

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ, ЯДРОЛУГ ХАЛАПКА УДУР

ГААГА. (СЭТА-ның корр.). Херээженнерниң тайбың болгаш хосталга дээш улустар аразының лигазының организастааны «Европаның херээженнери тайбың дээш демиселде» деп ниити-европа конференциязы Голландияның найысылалы Амстердамга үш хүн чыылгаш, ажылын доозкан.

Европа чурттарындан келген 25 делегацияылар тайбыңны быжыглаары, боо-чепсекти дүжүрери дээш демиселди улам-на калбартырынга шиитпирлиин илереткейнер.

Ортумак ыраккыйлдың чаа америк ядролуг ракеталарын Барыын Европа чурттарының девискээрлеринге тургузар дээн пландар-биле холбаштыр Европаның кырында дирлелип келген айыылга удур демиселдиң хевирлерин болгаш аргаларын чугаалажыры конференцияның ажылында кол черни ээлээн.

Делегейниң херээженнериниң тайбың дээш шимчээшкининиң моон соңгаар улам быжыглаарынче угланган хөй санныг санал-оналдарны барымдаалап, чорудар ажылдарның планын конференцияга бадылаан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының боо-чепсекти дүжүрер талазы-биле тускай ийиги конференциязының белеткел комитединге кыйгырыгны конференция хүлээп алган.

Тайбың зоналарын болгаш ядролуг боо-чепсек чок зоналарны тургузар чорук улустар аразының дүшкүүрлүг байдалын чавырылдырарынга канчаар-даа эжок улуг салдарлыг болурун ол айытырыгда онзалап демдеглээн. Боо-чепсектиң аңаа-даа хевирлерин кызырарынче угланган хемчеглерни чугаалажырының чугулазын мында база демдеглээн.

О. ПИВОВАРОВ.

УЛУСТУҢ ЧАҢГЫС ЭВИНИҢ КӨРГҮЗҮҮ

ГАВАНА. (СЭТА). Улусчу эрге-чагырганың Национал ассамблеязынга революцияның тиилээниниң соонда ийиги удаа болган соңгулдалары куба улустуң чаңгыс эвиниң, оларның Коммунистиг партияны долгандыр сырый каттышканының, социализм херээнге шынчызының чайынналчак көргүзүү боор доозулган.

Соңгулдалар үезинде ажылчы чоннар кандидатураларны дешшидип, оларның дугайын чугаалажырынга, улусчу эрге-чагырганың муниципалдыг ассамблеяларынга дорт бадылаашкын-биле 10 муң ажыг депутаттарны соңгуурунга эң-не идепкейлиг киришкеннер. Муниципалдыг ассамблеялар боттарының ээлчээнде республиканың дээди хоойлужудулга органынга депутаттарны улаштыр соңгаан. Аңаа 499 кижи кирген.

Улусчу эрге-чагырганың дээди органының депутаттарынга Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары Фидель Кастро, партия ТК-ның ийиги секретары Рауль Кастро, чурттуң өске-даа удуртукчу ажылдакчылары, а ол ышкаш баштайгы куба космонавт Арнальдо Тамайо олар база соңгуткаңнар.

Улустуң эң эки төлээлекчилери — бүдүрүлге мурнакчылары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиин дайынчылары республиканың дээди хоойлужудулга органынга соңгутканын «Гранма» солун демдеглээн.

Кубаның чаа составтыг парламентизи бодунуң бирги сессиязынга декабрь 28-те чыглыр.

ЧӨПТҮГ ДЕМИСЕЛДИ ДЕТКЭЭН

КАБУЛ. (СЭТА). Империализмге деткиткен Израильдиң каржызы-биле үрээн бодунуң дүрүм ёзугаар эргелерин катап тургузар дээш палестин улустуң маадырлыг болгаш чөптүг демиселин Афганистан Демократтыг Республиканың улузу болгаш чазаа шиитпирлиг деткип турар. Палестинаның араб чону-биле эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүн таваржыштыр ПХО-нуң күүскомунуң даргазы Я. Арафатка Афганистанның Улусчу-Демократтыг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, АДР-ниң Революстуг Чөвүлелиниң Даргазы Б. Кармальдың чоруткан байырлыг чагаазында ол дугайтыр айыткан.

Палестин айтырыын Чоокку Чөөн чүктүң ниити айтырыының кол үндезини кылдыр Афганистан Демократтыг Республика санап турар. Чоокку Чөөн чүктүң айтырыын чөптүү-биле шиитпирлээр төлээде, Палестинаны хостаарының организациязын кииришпирбишаан, сонуургалдыг бүгү талаларның киржилгези-биле делегей конференциязын чыылдыры эргежок чугула деп АДР-ниң санап турарын чагаада демдеглээн.

Палестинаның араб улузунуң демисели бүрүн тиилелгелиг болурунга бүзүрелдиг Б. Кармаль илергейлээн.

ИНИЦИАТИВАЛАРНЫ ДЕТКЭЭН

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Кипр Республиканың президентизи С. Киприанунуң Венгрия Улус Республикага аян-чоруунуң дугайында кады кылган дыңнадыгны парлаан болгаш Венгрия биле Кипр чавырлыышкынны быжыглаар, боо-чепсектерни эңдере бүдүрерин соксадыр дээш моон соңгаар-даа туржурун мында айыткан. «Соок дайынның» политиказынче дедир эглир дээн империалистиг күштерниң пландарын документиде буруу шапкан болгаш тайбыңны, чавырлыышкынны камгалаар, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразынга ажыктыг кады ажылдажылганы калбартыр талазы-биле бүгү инициативаларны деткээнин илергейлээн.

Балкан чартык ортулукту болгаш Чер ортузу далайның районун ядролуг чепсек чок зона болдурары Европа диинке тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга улуг идиглиг болур дээрзин дыңнадыгда демдеглээн. Чоокку Чөөн чүкте байдал-биле холбаштыр сагыш дүвүрээшкинин илергейлээн болгаш 1967 чылда эжелеткен бүгү араб девискээрлерден израиль шериглерни үндүрери Чоокку Чөөн чүктүң айтырыын бүрүн болгаш чөптүү-биле шиитпирлээриниң чайлаш чок негелдези дээрзин документиде айыткан.

К. ВАЛЬДХАЙМ БУРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). Каттышкан Нациялар Организациязының чиңгине секретары К. Вальдхайм Сейшел ортулуктары Республиканың даштыкы херектер министри Ж. Одульга чагаа чоруткан болгаш бөлүк хөлезилеңнекчилер ол чурттуң дүрүм ёзугаар чазаан дүжүрер сорулга-биле чоокта чаа халдаашкын кылганын шыңгыы буруу шапкан.

Е. МЕНКЕС.

МАССАЛЫГ ҮНДҮРҮҮШКҮН

БАРЫЫН БЕРЛИН. (СЭТА). Бүдүрүлге ээлериниң кижилерни ажылдан массалыы-биле үндүрерин болгаш ажыл чоктарының санын улам көвүдедирин болдуруп турар политиказынга Барыын Берлинниң профэвилел организациялары шиитпирлиии-биле удурланып турар. Немец профэвилелдер каттыжыышкынының Барыын Берлинде организациязының даргазының оралакчызы М. Пагельс ол дугайында медеглээн. Оон чугаалап турары-биле алырга, бо чылдың чүгле чеди айларының иштинде безин Барыын Берлинге 6300 ажыг ажылчыннарны ажылдан үндүрген боор турар. Бо чылдың төнчүзүнге чедир ол санның 10 муңга чедир немежирин М. Пагельс демдеглээн.

Ноябрь эгезинде сөөлгү 20 чылдарның иштинде ажыл чоктарының эң бедик деңнели чедип алдынган — Барыын Берлинге ынчан-на 52 муң ажыг «артык» кижилер санаттынып турган.

БУХАРЕСТИДЕ ЭЭЛЧЕГЛИГ ХУРАЛ

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң даштыкы херектер министрлериниң комитединиң ээлчеглиг хуралы декабрь 1-де Бухарестиде ажыттынган.

Болгария Улус Республиканың даштыкы херектер министри П. Младенов, Венгрия Улус Республиканың даштыкы херектер министри Ф. Пуйя, Герман Демократтыг Республиканың даштыкы херектер министри О. Фишер, Польша Улус Республиканың даштыкы херектер министри Ю. Чирек, Румыния Социалистиг Республиканың даштыкы херектер министри Ш. Андрей, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Чехословакия Социалистиг Республиканың даштыкы херектер министри Б. Хнеупек хуралдың ажылында киржип турар.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле 1982 чылда болур ийиги тускай сессиязы-биле холбаштыр боо-чепсектерни кызыгаарлаарының болгаш чепсегленишкиннерни дүжүрериниң эң чугула айтырыгларын база Европага айыыл чок чорукту быжыглаарының, кады ажылдажылганың чамдык айтырыгларын хуралда чугаалажып көрүп турар.

ТҮҢНЕЛ ДЫҢНАДЫГ

БЕЙРУТ. (СЭТА). ССРЭ-ниң тайбыңга ынак даштыкы политиказын, бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынче, күрүнелер аразынга харылзааларга чавырлыышкынны доктаамал фактор болдурарынче угланган совет саналдарны Ливанның Коммунистиг партиязы (ЛКП) болгаш Кипрниң Күш-ажылчы чонунуң депшилгелиг партиязы (АКЭЛ) деткээн.

АКЭЛ партияның делегациязының Ливанга барып чораанының болгаш ЛКП-ниң удуртулгазы-биле ооң чугаалажыышкыннарының түңнелдериниң дугайында түңнел дыңнадыгга ливан болгаш кипр коммунистер америк администрацияның авантюристчи дайынзырак утланыышкынын шыңгыы буруу шапкан. АКШ-тың удуртулгазы боо-чепсектерни эңдере бүдүрерин улам күштелдирген болгаш нейтронуг чепсекти массалыы-биле бүдүрүп эгелээш, ядролуг чаа америк ракеталарны Европа диинке экеп нептередир болгаш дайынзырак чаа блоктарны тургузарынче түткүп турарын документиде айыткан.

АКШ-тың болгаш Чоокку Чөөн чүкте оон өмээржикчилериниң чорудуп турар шериг өөредилгелерин ийи партияларның төлээлекчилери шыңгыы буруу шапкан. Ол шериг өөредилгелери араб улустарның, Чоокку Чөөн чүктүң бүгү чурттарының айыыл чок чоруунга шыңгыы кыжанышкынны тургузуп турар. АКШ-тың болгаш Израильдиң агрессчи үүлгедиглеринге удур араб улустарның демиселин АКЭЛ деткип, Палестинаның араб улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлээнин дыңнадыгда онзалап демдеглээн. Кипрниң чаңгыс эвин, хамаарышпас чоруун болгаш бүрүн эргезин камгалаар дээш эрес-шыдамыккай демиселди чорудуп турар кипр улустуң талазынга Ливанның коммунистериниң туржуп турарын документиде айыткан.

Д. Судзукиниң парлалга конференциязы

ТОКИО. (СЭТА). Японияның премьер-министри Д. Судзуки япон журналистер-биле парлалга конференциязын кылган болгаш чаартып тургускан чазааның политиказының чамдык утланыышкыннарының дугайында чугаалаан. Шериг күчүзүн күштелдирерин Япония калбартыр дугайында негелделерни АКШ-тың администрациязы база конгрези күштелдирип турарын ол демдеглээн болгаш камгалал-биле холбашкан айтырыгларны япон чазак боду тускайлаң шиитпирлээр болдалдын айыткан. Шериг айтырыгларын чазак шиитпирлээрде конституцияны үндезин болдурар болгаш чурттуң саң-хөө талазы-биле берге байдалын, хөй-ниитиниң санал-оналын барымдаалаар апаар деп, ол чугаалаан. Шериг чарыгдалдарын национал ниити продуктуунуң 1 хуузундан көвүдедип болбазының принцибин ооң чазаа барымдаалап көөрүн премьер-министр медеглээн.

Ынчалзажок келир саң-хөө чылында шериг чарыгдалдарын 7,5 хуу көвүдедир дээн болгаш кедергей хөй — 2,58 триллион иен акша чедирер дээн пландан ойталаар деп бодавайн турарын япон чазактың төлээлекчилериниң медеглелдеринден билдинип турар. АКШ-тың ыйыышкынныг кыйгырыгларынга харыы кылдыр Япониянның камгалал күчүзүн улгаттырарын Япониянның шериг ведомствозунуң чаа начальниги С. Ито аазаан.

ДЕҢ ЭРГЕЛИГ ХАРЫЛЗААЛАР ДЭЭШ

ПАНАМА. (СЭТА). Латин-америк экономиктиг системаның (ЛАЭС) кежигүнү чурттарының даштыкы херектер министрлериниң мында ажыттынган конференциязының кол-ла сорулгазы — ниити-экономиктиг айтырыгларны чугаалажыры, Каттышкан Штаттарның кызамдаашкынныг политиказынга удур дугуруштунган туруштуу ажылдап кылыры боор турар.

Латин-америк чурттар дең эргелиг харылзааларны тургузуп чорударын, оларның суверенниг эргелерин хүндүлээрин болгаш национал бай-дүс байлактарын оларның боттары баш мээнир эргезин хүндүлеп көөрүн АКШ-тан негеп турарын ЛАЭС-тиң чиңгине секретары Карлос Альсамора конференцияга түвэ чугаалааш, медеглээн.

МААДЫРЛЫГ ЧОРУККА

Москва чоогунга немец-фашистиг шериглерни чылча шапканының 40 чылынга тураскааткан делгелге чоннуң маадырлыг чоруунуң өндүр чаагайынга тураскааттынган. Делгелге найысылалдың Төп делгелге залында ажыттынган.

Чурукчуларның болгаш композиторларның, чогаалчыларның болгаш фотокорреспондентилерниң, архитекторларның болгаш кинематографистерниң — улуг тулчуушкуннуң төөгү бижикчилериниң мында чыгдынган чогаалдары оттуг чылдарның тыныжын бөгүн биеке чедирип келген үнелиг тураскаалдар кылдыр көстүр.

Чурулга уран чүүлдүнүң мастерлериниң 700 ажыг ажылдарын хаара туткан делгелгениң кезээ онзагай көстүр. «Кукрыниксыларның «Дайзынны кээргел чок чылча шавар, узуткаар!» деп плакады Ада-чурттуң Улуг дайынының баштайгы хүнү — 1941 чылдың июньнуң 22-биле демдеглеттинген. Берге үеде ол совет кижилерни каттыштырып, эжелекчилерге шиитпирлиг согугну бээринче кыйгырып турган. И. Тоидзениң «Ие-Төрээн чурт кыйгырып тур!» деп сураглыг плакады күштүг үнүг кыйгы болган.

Чурукчулар В. Горяев, А. Кокорин, Б. Рыбченко, А. Дубинчик, Г. Соловьева, С. Викторов олар фронтучу чуруктарын тулчуушкуннарның кыска намдаан үелеринде дөзевилеп турганнар. Делгелгеде кирген оларның бодуун чуруктары бистиң ынчангы ырак турган тиилелгевистиң чырыткызы-биле херелденген дег. Совет уран чүүлдүң тергиин чогаалдарының аразында кирген К. Юонуң «1941 чылдың ноябрь 7-де Кызыл шөлге парад» деп чуруу шуут көргени-биле чуруттунган. А. Дейнеканың «Москва чоогу. 1941 чылдың ноябрь» деп чуруу найысылалдың камгалакчыларының эрес-маадырлыг чоруунга тураскааттынган.

Совет Армияның бо хүннерде амыдыралының, Варшава Керээзиниң чурттарының дайынчы кады ажылдажылгазының дугайын адаларның дайынчы алдарының салгакчылары аныяк чурукчулар П. Соломин, В. Переяславцев болгаш өскелер-даа чуруп көргүскен. Делгелгениң кол кезээниң ортузунда чурукчу В. Гермитекихтиң чурааны пылгараңгай күрүне болгаш политиктиг ажылдакчы, тайбың дээш шудургу демисекчи Л. И. Брежневтиң портреди турар.

Дайын чылдарының совет литературазынга тускай бөлүктү тураскааткан.

(СЭТА-ның корр.).

КАРПОВ: сайзыраарының кызыгаары чок

Делегейниң бирги чери дээш Мерапога маргылдаа соонда Анатолий Карповтуң бир дугаар киржир маргылдаазы болза Мар-дель-Плата деп аргентин хоорайга 1982 чылдың февральда эртер делегей маргылдаазы болур. А ниитизи-биле алырга, ол келир чылын Швейцарияга эртер шыдыраа олимпиадазын санаваска, гроссмейстерлер составтыг дөрт-алды маргылдаага киржир чадавас...

Ол дугайын Москвага совет болгаш дашты журналистерге декабрь 1-де болган парлалга конференциязынга делегейниң үш дакпыр чемпиону дыңнаткан. Ооң мурнунда хүн Төрээн чурттуң бедик шаңналын — Ленин орденин алган Анатолий Карповка парлалганың, радионуң болгаш телевидениениң 200 ажыг төлээлекчилери ниити-биле байыр чедирген.

— Шыдыраа спортчу талазындан аңгыда чогаадыкчы талазы бар, ону сайзыраңгайжыдарынга херек кырында кандыг-даа кызыгаар чок — деп, делегей чемпиону медеглээн.

Айтырыгларның бирээзинге харылап тура, А. Карпов мынча дээн:

— Амгы бо тиилелгени ооң мурнундагы, үш чыл бурунгаар Багиога тиилелгеден чиик деп санаар болза, ол шын эвес. Ынчангызынга бодаарга, мен эң карышкаа улуг кызыдыр удуп алдым, ынчалзажок тиилелгени белен чедип алган деп болбас. Ону чедип алыр дээш маргылдаата белеткелдиң-даа, ооң эртип турар үезинде-даа хөй ажылдаар ужурлуг болдум. Удурланыкчым дуржулгалыг болгаш кончуг арга-хоргалыг болгай.

Чемпион бодунуң тренерлеринге өөрүп четтиргенин илереткен болгаш ындыг парын маргылдааны эрттиреринге бүгү чүүлдерни кылган Мерапога маргылдааның организакчыларының ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелээн.

В. БАБКИН.
СЭТА-ның корр.

Тайбың фондузунга

БИСТИҢ ҮЛҮҮВҮС

Тайбыңны камгалаары, ядерлиг халапты баш удур болдурбазы, чер кырынга кижилерниң амыдыралын тайбың, шөлээн бүзүрелдиг болдурарындан артык чугула болгаш харысалгалыг сорулга чок деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев ГФР-ге албанның аян-чоруун кылып чорааш чугаалаан болгай. Келир үе тайбыңдан хамаарышкан дээш бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың политиказын чүүлдүгзүнүп деткивишаан. Тываның ажыл-ишчилери тайбыңны быжыглаарынга боттарының салыышкынын киириштирип турар.

Кызылдың пассажирлер АТБ-зиниң коллективиниң ажыл-ишчилери боттарының митингизинге чыылгаш, империализмге удур соксаал чокка демисежип турар чурттарда уругларга, кырганнарга база херээженнерге, бичии чаштарга дуза чедирер талазы-биле Тайбыңның совет фондузунуң ролюн, бо талазы-биле улуг ажыл бистиң республикада чоруп турарын аңаа демдеглээн. АТБ-ниң коллективи бо чаагай херекке салыышкын кылдыр тайбыңның рейизин организастаарын дугурушканнар. Ол митингиге такси чолаачызы С. Агапов сөс алгаш, чер кырынга тайбың дээш шиитпирлиг-биле туржур, термоядролуг дайынны империалистерниң өскүдерин болдурбас дээш демиселге салыышкынны киирери-биле тайбыңның рейизин организастаарынче коллективтиң кежигүннерин кыйгырган. Коллектив ол рейстиң түңнелинде бир хүннүң ажыл төлевирин Тайбың фондузунче шилчидер деп шиитпирлээн.

Тайбың фондузунга дузалаар талазы-биле комиссия бистиң республикага 1975 чылдан бээр ажылдап келген. Бо буянныг ажыл-херекке хоорайның болгаш кодээниң ишчилери, студентилер, пенсионерлер, өөреникчилер киржип турар. Олар тайбыңның күш-ажылчы ээлчээн, тайбыңның рейстерин организастап, хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежип турар улустар-биле эп-сеткил каттыжыышкынының митингилерин, хуралдарын эрттирип, оларның-биле чаңгыс эп-сеткилдиин илергейлеп турарлар.

«Алдан-Маадыр», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарның, Каа-Хем райпозунуң, геология-шинчилел экспедициязының болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң, организацияларның ажыл-ишчилери чыл бүрүде тайбың фондузунче боттарының бир хүннүң ажыл төлевирин шилчидип турар.

Эрткен чылын дыка хөй коллективтер Тайбың фондузунга салыышкынын киирген нер. Туберкулёзка удур диспансер — 2090 рубльди, «Тыва кодээ тудуг» трестиң автобаазазы — 1401 рубльди, Шагаан-Арыгның автобүдүрүлгези — 800 рубльди, «Тыва сут тудуг» трест — 562 рубльди шилчиткен.

Бо чылын Каа-Хем районнуң ажылчы чоннары 8512 рубльди, чөөн-хемчикчилер — 4500 рубльди шилчиткен.

Тайбыңның херээнге салыышкынын киирбишаан, патриотчу, интернационалчы чоруун көргүскеннер бисте хөй. Пенсионерлер Ф. П. Катаев 100 рубльди, В. П. Моисеева — 30 рубльди, тозан харлыг пенсионер Я. И. Колодей — 10 рубльди салган. Оон-даа өске чижектерни чугаалап болур.

Тайбыңның фондузун кевүдедиринге РСФСР-ниң алдарлыг артистери Максим Мунгужукович биле Кара-кыс Намзатовна Мунзуктарның өг-бүлези идепкейлиг киржип келген. Олар композитор А. Чыргал-оол-биле кады ажылчы чоннарга ийи концертти көргүзүп, оон кирген 615 рубльди ол фондуже шилчиткен.

С. СИЗЕНЕВ.
Тайбың камгалалының республика комитединиң чанында организатор.

УРАН ЧҮҮЛ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫ — ТАЙБЫҢ ХЕРЭЭНГЕ

Ол хүн Таңды районнуң төвү — Бай-Хаактың Культура бажыңынга улуг, биче кижилер — район бүдүрүлгелериниң, албан организацияларының ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары, школачылар долдур чыглып келген. Оларның сагыш-сеткили омак-хөглүг болгаш көдүрлүүшкүннүг хөөн кирген турган. Ындыг болбастың аргазы-даа чок. «Хөгжүм-шии театрының артистериниң концерти болур, оортан кирген акша-хөреңгини Тайбың фондузунга киирер» дээн чарлал суурга баш бурунгаар астынган.

Тайбыңдан, аас-кежиктиг амыдырал - чурттал гадан, ажыл-иштен артык үнелиг чүве чок-ла болгай. Ынчангаш бистиң партиявыс, Совет күрүне делегейге тайбың дээш, кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы, хамаарышпас доктаашкыны болгаш социал депшилгези дээш, ядролуг дайын халавын болдурбас дээш мөгег чок демиселди чорудуп, делегейге тайбың болгаш найыралдың туг тудукчузу болуп турар.

Империализмниң чимзенишкиннеринге удур, боттарының национал хамаарышпас чоруу, хосталгазы болгаш кедилиг келир үези дээш эрес-шудургу демиселди чорудуп турар Вьетнамның, Кампучияның, Никарагуаның, Сальвадорнуң болгаш өске-даа улустарның маадырлыг демиселин-биле совет кижилер эп-сеткилин каттыштырып, оларга моральдыг болгаш материалдыг деткимче, дузаламчыны көргүзүп турар. Тайбың фондузунга чыылдырган акша-хөреңги ол буянныг херекке улуг ужур-дузалыг болу берген. Ону организастап чыылдырарынга бистиң улузувус, ылаңгыя совет уран чүүлдүң ажылдакчылары эң идепкейлиг киржип турар. Тываның хөгжүм-шии театрының артистери база аңаа боттарының үлүг-хуузун киирип турарлар. Ол хүн Бай-Хаакка концерттен кирген акша-хөреңги база ол фондуга кирген.

Концерт эгелээриниң мурнуу чарыында Таңды районнуң күүскомун даргазы Т. С. Тюлюш-биле РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустун артизи М. М. Мунзук олар чыылганнарның мурнунга чүве чугаалаан.

Солун концерт-даа эгелээн. Г. Доржу, Н. Идам-Сюрюн, С. Монгуш, Л. Тюлюш оларның «Байыр чедиришкиниң танцызын» ойнааны, «Партизан» деп шүлүкту, «Доңгада кадыктан» үзүндүнү Х. Ширин-оолдуң номчааны, «Аъттыг арат», «Тудуг кылып чоруп турдум» деп ырыларны РСФСР-ниң алдарлыг артизи Х. Конгарның күүсеткени, «Терезин шлападан» үзүндүнү Г. болгаш В. Наксылдарның ойнааны, «Моол өңнүктер», «Чайлаам» деп ырларны Р. Серен-оолдуң ырлааны, Сергей Михалковтуң «Эзирик койгун» деп басняны А. Салчактың номчааны көрүкчүлер улуг сонуургал-биле уткааннар.

Максим Мунзуктуң каш-даа ырларны ырлааны, «Малиновкага кудадан» үзүндүнү ойнап күүсеткенин көрүкчүлер чылыг уткуп, ады-сураа алгаан алдарлыг артисти бедик хүндүткел-биле көрүп турарын илергейлээн.

Театрның режиссеру К. Сагдының концертти эки организастааның, ооң программа бүрүзүн улуг, биче кижилерниң сеткилинге, негелдезинге таарыштыр белеткээнин демдеглээр апаар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

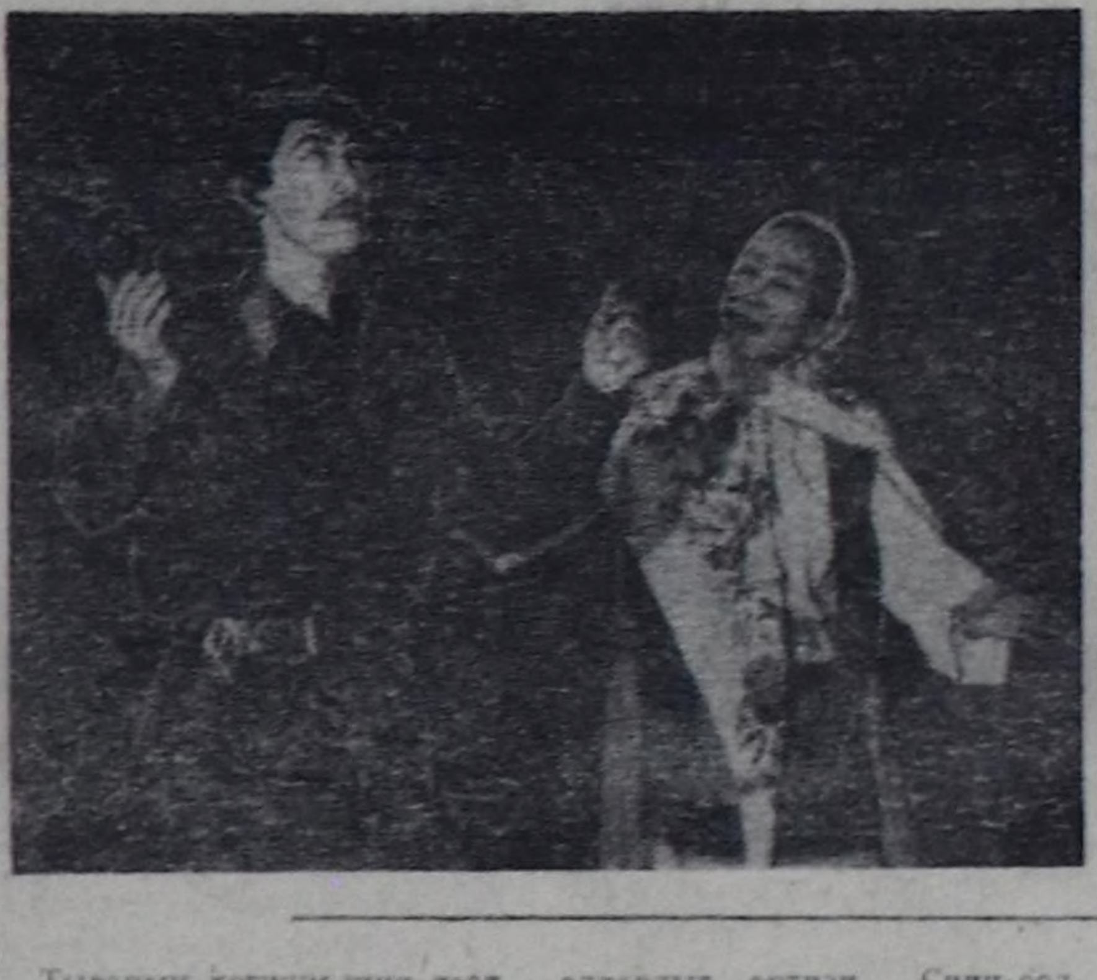

ЧУРУКТАРДА: (солагай талазында) артистер Х. Конгар биле В. Наксыл күүседилге үезинде; (оң талазында) — залда чаптанчыг чараш көрүкчүлер.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

Тываның хөгжүм-шии театрының бөлүк артистери Бии-Хем районда «Саян» совхозка болгаш Туран хоорайга солун концерттерни көргүзүп аалдап чорааннар. Олар баштай-ла «Саян» совхозка ында Культура бажыңынга каттышкан концертти көргүскеннер. Көрүкчүлер — улуг-биче кижилер залды шыгырт долган. Аңаа театрның артистери ыры, танцыларны, шиилерден үзүндүлер көргүскүлээн.

Концерттиң кол угланыышкыны тайбың камгалалынче угландырган. Ону театрның кол режиссеру, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Сиин-оол Оюн тургускан.

Көрүкчүлер уран номчулгага С. Оюн, В. Серен-оолдуң номчаан шүлүктерин, Маяковскийниң «Эки-дир» деп шүлүглелинден үзүндүлер номчааның болгаш ыры талазы-биле Александр Ондар, Тамара Ондарның, танцы талазы-биле Галина Тока, Ирина Лопсан, Галина Мунзук оларның көргүскен номерлерин дыка сонуургааннар. Бот-тывынгыр композитор В. Токаның, артистер С. Ларионованың, С. Осерцовтуң болгаш өскелерниң-даа номерлерин чон чылыы-биле хүлээп алган. Артистер-биле кады «Саян» совхозтуң Культура бажыңында бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери база каттышкан концертке киришкеннер. Олар Туран хоорайга база концертке киришкеннер.

Концерт көргүзүглериниң кол сорулгазы Тайбың камгалалының фондузунга акша чыылдазы болуп турар. «Саян» совхозка концерт соонда ында МТФ-ниң эргелекчизи Вера Оюн ферманың шаңналга алган акшазындан 200 рубльди Тайбың фондузунга киирерин саналдаан.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Агаар

Республикага бүргеп, аязыр. Чамдык черлерге хар чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 2—7 метр чедер. Агаарның температуразы хүндүс 18—23, чамдык черлерге 15—20 градус соор.

Кызылга бүргеп, аязыр, хар чагбас. Агаарның температуразы хүндүс 20—22 градус соор.

ДЕКАБРЬДА КӨРҮҢЕР

КОНЕЙ НА ПЕРЕПРАВЕ НЕ МЕНЯЮТ

Кызылда «Найырал» кинотеатр «Үе бурунгаар!» деп кинонеделяны эрттирер. Ында кирип турар ийи уран-чечен кинонуң ужур-утказы бистиң үежилеривистиң, оларның бөгүнгү болгаш даартагы хүннеринче, ол ышкаш үениң идип үндүрүп турары чугула айтырыгларже угланган. «Аъттарны кежигге солувас» деп ийи сериялыг өңнүг кино неделяда кол черни ээлээр. Бистиң үежилеривистиң, өңгү беш чылдың маадырларының дугайын ында көргүскен. Кончуг улуг автозаводтуң тудугжуларының ажыл-херектерин ында көргүскен. Кинонуң үндезини — хүннээректиг Набережные Челны хоорайда КамАЗ-тың тудугжулары. Кинокадрларда ээн куруг хову, майгыннар-даа көзүлбес. Улуг тудуг, хайныышкынныг иш кайда-даа кидин түлүк. Тудуг ол дээрге амыдыралчы шылгалда, кижилерниң мөзү-шынары аңаа тодараттынар: ажыл-херээнге хамаарылга, арын-нуур, найырал, ынакшыл.

Кандыг-даа тудугга шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй болур. Бир чамдыкта харын-даа карак чаар, саадын кырынга объектилерни дужааптар таварылгалар безин тургулаар. Шак ындыг фактыларга удур тудугнуң начальниги Борисов (артист Л. Марков) демисежип турар. Борисовтуң талалакчылары хөй, чүге дээрге кижилер эрги ёзу-биле чурттаар хөөн чок. Кинону «Мосфильмге» үндүрген. Н. Андрейченко, Ю. Васильев, С. Павлова, А. Джигарханян болгаш өске-даа артистер кинода ойнап турар.

«Шыңгыы чугаа» деп Одессаның киностудиязынга үндүрген фильмде үстүнде чугаалаанывыс кинода чидиг айтырыгларны уламчылап көргүскен. Комплекстиг бригаданың бригадири Степчак (кинонуң маадыры) бөгүнгү улуг тудугнуң чугула айтырыгларының дугайын, күрүне ужур-дузалыг айтырыгларны шиитпирлээринге кижиниң киржилгезиниң дугайын шынныы-биле, хараадал-биле чугаалап турар. Тудугга ажыл деңдески эвес: материалдар-даа чедишпейн баар, чок-ла болза, бир участок шаптык кадар. Чамдыкта чолаачылар-даа «үш», «беш» рубль-биле хөлезилээр ужурга таваржыр. Бригадир шак ындыг байдалдан чайлаарының эптиг аргазын тып алыр.

«Часкы үер» деп белорус кинематографистерниң кинозу улус ажыл-агыйының чугула айтырыынга тураскааттынган. Полесьениң каас-чараш бойдус-чурумалдарын, байлактарын камгалап кадагалаарының дугайын фильмде көргүскен. Аныяк эртемден, инженер-мелиоратор Матвей Ровда төрээн чери Княэборьеге ээп келгеш, тулаа черни кургадыр сорулга салыр. Оон аңаа тараа тарыыр. Ынчалзадаа оон херек бүтпес, чаңгыс чер чурттуглары аңаа хөңнү калыр. Суг өскээр агып, үнүштер курган эгелээр. Матвей бодунуң үүлгедиин медереп биле бээр.

«Ак кускун» деп кинода үш кижиниң аразында болуушкуннарны төөгээн. Егор — өг-бүлези чок аныяк эр. Ол Донбасс чурттуг шахтёр. Аныяк чараш Соня өг-бүлелиг кижи. Олар дыштанылга бажыңынга душчу бээрлер. Оларның аразынга онза чүве болбаан дег. Соняны ашаа манап турар, кадайы ээп чанып келир. Ынчалза-даа Егор каш-ла хонгаш, Соняның соондан чедип келгеш, өг-бүлениң тайбың амыдыралын буурадыр.

М. Горький аттыг киностудияга тырттырган «Шуургандан төрүттүнгеннер» деп Н. Островскийниң романын ёзугаар тургускан кинода Барыын Украинага 1918—1919 чылдарның болуушкуннарын көргүскен. Кинода ужуралдар жанры база хөй. Кинону Г. Николаенко тургускан.

«Цыган аас-кежик» деп кинода коллективтиң кежигүнү өг-бүле дугайында. Аас-кежикти чаалап алырын, ынакшылдың чалгынныг күжүнүң дугайын чугаалап турар. Бир катап суур черге цыган херээжен кижи 15 харлыг оглу-биле кады чедип келир. Олар аңаа турумчуп артып каарлар. Мария инек саап өөренип алыр, оглу Саша бижикке өөренип кириптер.

Рольдарда Н. Крючков, Л. Федосеева-Шукшина дээш өске-даа сураглыг артистер ойнаан.

Кыргыс кинематографистерниң «Эр улус херээженнер чокка» деп кинонуң маадырлары — тудугжу монтажниктер. Ажыл-херек ээйи-биле олар байырлал кежээзин өске черге уткуп турар, аал-оранындан ырак черге олар кадайларының дугайын сеткилиниң ханызындан сактып бодаарлар.

Н. БОЛЬШИНИНА.
кинопрокат конторазының улуг редактору.

ЧУРУКТА: «Аъттарны кежигге солувас» деп өңнүг, ийи сериялыг чаа кинодан кадр.

ХҮНДҮЛҮГ НОМЧУКЧУЛАР!

«Шын» солуннуң чагыдылгазын бо чылдың декабрь 20-ге чедир узатканын дыңнадып тур бис.

Өг-бүле бүрүзү чагыдылгалыг болурунче далажыңар!

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 4-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Горнистер, харыылаңар!» 9.35 — «Ол милицияга болган». Уран-чечен фильм. 10.55 — «Арыгда хөл чанында». Документалдыг телефильм. 11.05 — Дм. Дм. Шостакович. № 1 квартет. Ленинградтың күрүне филармониязының симфония оркестриниң квартеди күүседир. 11.20 — Телемедээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — «Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Кинопрограмма: «Кедээ Совет даргазы», «Жанабай Азаматовтуң чаагай сентябрьлары». 15.15 — «Бир сылдыстың адын катаптаар мен». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 16.15 — «Москва болгаш москвачылар». Москва дээш тулчуушкуннуң хоочуннарының болгаш күш-ажыл маадырларының ужуражылгазы. 16.45 — Т. Хренников. Оркестр-биле скрипкага № 2 концерт. 17.00 — «Улус чогаадылгазы». Москвага чурулга болгаш уран чүүл делгелгелериниң дугайында телетайылбыр. 17.45 — Дайын чылдарының ырыларын РСФСР-ниң улустуң артизи Л. Гурченко күүседир.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — Телемедээлер (орус, тыва дылдарга).

МОСКВАДАН

18.35 — Бөгүн делегейде. 18.50 — «Зоя». Уран-чечен фильм. Совет Эвилелиниң Маадыры Зоя Космодемьянскаяның маадырлыг чоруунуң 40 чылынга. 20.20 — «Үе». Информастыг программа. 20.55 — 00.25 — Москва чоогунга немец-фашистиг шериглерни чылча шапканының 40 чылынга холбаштыр байырлыг хурал. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. Төнгенде — Хоккейге ССРЭ чемпионады. ЦСКА — «Сокол». 3-кү үези. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Бичии спорт ареназындан дамчыдылга. Төнгенде — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.40 — География. 5-ки класс. Даглар. 13.10 — «Чурагачы». Тележурнал. 13.55 — Бойдус дугайында эртем. 2-ги класс. Кыш келген. 14.15 — География. 8-ки класс. Транспорт. 14.45 — 18.35 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.35 — «Хензигбей». 18.50 — Уругларга фильм. «Чиполлино». Мультфильм. 19.25 — «Тываның экраннарында». 19.40 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.45 — «Тамчыктыг узуннар, чаштар!». 20.00 — «Мелеузтуң аът азыракчылары». Документалдыг телефильм. 20.20 — «Үе». Информастыг программа. 20.55 — Делегей конкуруузунуң лауреады Г. Соколовтуң (фортепиано) концерти. 21.40 — «Кино ааң чоруктар клуву». 22.40 — 00.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Ижсталь» — «Спартак». 2-ги, 3-кү үелери.

ГРИПП

Эмчиниң сүмези

Грипке удур медицина ажылдакчылары болдунар-даа хемчеглерни чорудуп турар. Ынчалзажок ол бүгүнү баш бурунгаар болдурбазы чурттакчыларның арыг-шеверинден, оларның нийти культуразындан база хамааржыр. Аарыгны янзы-бүрү хевириниң микробтары тывылдырар. Ук аарыг бир-ийи хүн эрткенде эгелээр. Чамдыкта организмге микробтар халдааш, каш шак болганда аарыг тыптыр. Эът изидер, шыырныктырар, баш аартыр болгаш чамдыкта буттар, холдар сарыдып аартыр демдектерлиг болур. Өске таварылгада чемге шуут хөөн чокталыр, бир-ийи хүн эрткенде думчук-биле тынары бергедеп, сыырыннарга боостаа аарышкылыг, куруг чөдүртүр апаар.

Бир эвес грипп каданнаваан болза, ооң аар байдалы үш хүн иштинде үргүлчүлээр. Ооң соонда байдал чоорту экижип, температура өйүнде апарып, аарыыр черлер чиде бээр. Ынчалзажок грипп ындыг чиик байдалга база эртпес. Ол аар каданнаашкыны-биле база эртип болур. Чижээ, өкпеже дегдирер (ылаңгыя эмиг эмер уругларга болгаш улуг назылыгларга айыылдыг), думчук иштиң, өкпениң шырыңмазы, дамырлары каданнаар. Грипп үезинде нерви системазының аарыы, туберкулёз, гайморит хоочузу күштелир.

Тыныш органнарының аарыы грипп тывылдырарынга таарымчалыг байдалды тургузар. Моон-биле чергелештир организмни сооктан доңарыының бүгү байдалдарындан камгалаар херек. Күскү, кышкы үелерде организмниң кошкаандан ажылга, автобуска, кинотеатрга, школаларга болгаш уруглар албан черлеринге микроб дүрген тараар. Интерферон дээрге организмге грипп тараарын болдурбазынга камгалал белок. Ону лейкоциттер тывылдырар. Ол организмниң кандыг-бир аарыгга удур камгалал факторунуң база бир шынары болур.

Бичии уругларга болгаш назы улугларга интерферон чоорту тыптыр. Кырганнар болгаш бичии уруглар гриппти аар хевирге эрттирер. Гриппти болдурбазынга ажыглаар дириг болгаш өлүг ийи вакцина бар. Ол вакциналар кончуг үре-түңнелдиг болгаш делегейде эки деп санадып турар. Ук вакциналар хора чок, амгы үеде безин грипптен камгаланырынга ажыглап турар.

Ремантадин — кончуг чедингир үре-түңнелдиг препарат. Ол гриппти эмнээринге болгаш профилактикага ажыглаарынга дузалыг. Ону аптекаларда хостуг садып турар. Грипп-биле демиселдиң кол негелдези — аарыг кижини баш бурунгаар аңгылаары. Бир эвес аарыг чиик-даа эртип турар болза, хөй-ниити черлерже, ажылче барбас ужурлуг. Аарыг кижи чөдүрүп, азырып база чугаалап турар үезинде өөскүдүкчүлерни тарадып болур. Бажынга аарыг кижини аңгы өрээлге чыттырар, бир эвес ол болдунмас болза, орунну аңгылап бээр болгаш мурнун чоорган-биле көжегелеп каар. Аарыг кижиге аңгы чоттунар аржыыл, аяк-сава бээрин уттуп болбас.

Гриптиң микробтары арыг агаарга өлүүчел. Ынчангаш аарыг кижи чыдар өрээлди үргүлчү агаарладыр ужурлуг. Аарыг кижиниң ак чоорганнарын чуггаш, изиг илиир-биле базар, аяк-савазын хайындырып чуур.

Кижи бүрүзү мага-бодун кандыг-даа аарыгны тоовас кылдыр дадыктырары, сагыш салыры кадыкшылга улуг дузалыг. Ол бүгүнү чедип алыр дизе, күш-культураны доктаамал кылып, организмни дадыктырар херек. Күш-культура мергежилгелери хаңда лейкоциттерниң идепкейин бедидер. Ооң түңнелинде микробтарга удур организмниң иммунитеди күштүг болур.

Н. КУДРЯВЦЕВ.
Санитар чырыдыышкын бажыңының эмчизи.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: Мультфильмнер чыындызы 9.30, «Ак кускун» 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.30, «Вий» 11.00, 15.00, «Кескен хлеб» (2 сериялыг) 17.10, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 10.00, «Чедир быппаан Наполеон III» 13.00, «Хаяның сөөлгү дамдызынга чедир» (2 сериялыг) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кактустуң чечээ» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: 667000, Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистерлиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 2…

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01553